

FIGYELŐ

KÉT ÉV KATONAIRODALMA

A MAGYAR KÖNYVPIACOT és a magyar katonai hatóságok és személyek szerkesztésében megjelenő folyóiratokat figyelemmel kíséri, megállapíthatja azt, hogy mai magyar író-katonáink nagy kedvvel, felkészültséggel és ennek eredményeként széleskörű tapasztalatokkal és hozzáértéssel fáradoznak a magyar katonai szakirodalom fellendítésén. Ha végignézzük a világháború előtti évtizedek bibliográfiáját és katonai folyóiratainak tartalomjegyzégeit, azokban rendszerint mindig ugyanazokkal a nevekkel találkozunk. Az író-katonák, egy-két elismert hadtörténettudóstól eltekintve — Rónai Horváth Jenő és mások — irodalmi működésüket akkor majdnem csak a régi Ludovika Akadémia Közlönye, majd a Magyar Katonai Közöny hasábjain és más kisebb jelentőségű alkalmi folyóirat lapjain fejthették ki. Tanulmányaikban, értekezéseikben sok eredeti gondolatot nem találunk, többnyire a már megjelent németnyelvű — különösen osztrák — hadtörténeti munkákra támaszkodva írták le mondanivalóikat és nem szívesen foglalkoztak szűkebb katonai hivatásuk vagy vezérkari képzettségük területén kívül eső problémákkal.

A világháború óta eltelt 20 esztendő, mint a katonai élet minden vonatkozásában, a katonai szakirodalomban is nagy fejlődést jelent. Gondolkodó és író katonák most már nemcsak az óriási módon fejlődő és szerteágazó katonai élet szakszerű kérdéseivel, hanem katonapolitikai, közjogi, magasabbfokú műszaki, egészségügyi kérdésekkel is foglalkoznak és a hadtörténetírás terén is, a korszerű történetírás követelményeihez alkalmazkodva, sokat tanulnak és alkotnak.

Az ismert és gyakrabban szereplő szakírók és tudós katonák nevei mellett már mindig többször találkozunk kitűnő képzettségű fiatal író-katonákkal, akik hozzá mernek nyúlni olyan kérdésekhez is (külpolitika, nemzetnevelés stb.), amelyek azelőtt nemcsak az átlagos, de a magasabb műveltségű tiszt gondolatkörén is kívül estek. De az is igaz, hogy mai katonai szakíróink már nemcsak osztrák vagy német forrásokra támaszkodva dolgoznak, hanem ismerik és felhasználják az összes európai államokban, sőt Amerikában dolgozó kartársaik értekezéseit is.

E rövid közlemény célja olvasóinkat tájékoztatni arról a bő irodalmi termésről, mely az utóbbi két évben magyar író-katonáink fáradozásának gyümölcseként napvilágot látott. Nagyobbzasabású könyvek megírására, sajnos, csakis olyan tárgykörök keretén belül vállalkozhattak, amelyek a magyar közönség szélesebb rétegeit is érdeklik. Nyelvünk elszigeteltsége is súlyosan nehezedik minden író-katonára. Pedig hadászati, harcászati, műszaki, légügyi kérdésekkel foglalkozó íróink működése feltétlenül eléri a nyugati nagyhatalmak katona-íróinak színvonalát. De egy magyar szakkönyv fordításának kiadása oly nagy anyagi kockázattal jár, hogy erre senki sem mer vállalkozni. Az azonban bizonyos, hogy a külföldi katonai szak-

körök éber figyelemmel kísérik a magyar szakirodalmat. A Bécsben, Berlinben, Varsóban, Prágában megjelenő katonai szaklapoknak van magyarul tudó munkatársa, kik gyakran idézik, sőt rövidebb-hosszabb kivonatokban közül az érdekesebb magyar közleményeket, különösen ha a közös világháborús múlttal vagy korszerű katonai kérdésekkel foglalkoznak.

Nincs terünk arra, hogy a legszorosabban vett katonai szakkérdésekkel, mint pl. a vezetés, kiképzés, szabályzatok, szolgálati utasítások, a hadirepülés, lövésszakma, hadbiztosság stb. kérdéseivel foglalkozó könyveket és értekezéseket is ismertessük. Csupán azokról a — még így is gazdag sorozatban előttünk fekvő — jelesebb munkákról emlékezünk meg, amelyek egyrészt a nem hivatásos katonákat is érdeklik, másrészt tanúbizonyságot tesznek mai honvéd tisztikarunk műveltségének magas színvonaláról, sokoldalú érdeklődéséről.

Általános, összefoglaló, nagyobb időszakot felölelő vagy korszakokat tárgyaló munkák közül első helyen kell megemlítenünk a közelmúltban elhunyt Pilch Jenő ezredes háromkötetes munkáját: „A hírszerzés és kémkedés történeté“-t. Munkája nemcsak a háborús kémkedés katonai szemszögből fontos ismereteinek feldolgozása, hanem az állami élet minden vonatkozásában, főleg a világháború alatt annyira fontos és veszélyes kém-szolgálat ágazatainak részletes ismertetése. Méltó arra, hogy az egész magyar közönség megismerje. A kémkedés múltjával és világháborús vonatkozásaival már eddig is több kisebb-nagyobb terjedelmű és értékű magyar szakmunka foglalkozott, de Pilch könyve az első olyan nagyobb szabású mű, amely egybefoglalja mindazt, amit a kémkedés történetéből eddig tudtunk s amit nemzetünk biztonsága érdekében a jövőben is tudnunk kell. Pilch és szerzőtársai nemcsak a bel- és külföldi szakirodalmat használták fel, hanem széleskörű kutatásokat végeztek sok bel- és külföldi, azelőtt titkos, most már hozzáférhető levéltári anyagban is. Ez a könyv rendkívül érdekes olvasmány: tanít, felvilágosít és figyelmeztet. Megtanít bennünket arra, hogy a háborút nemcsak a csataterén fegyverekkel, vagy a mögöttes ország-részek elpusztításával, kiéheztetésével lehet megnyerni vagy elveszíteni. Jól vezetett kém-szolgálat és az azzal karöltve működő bomlasztó, erkölcsromboló tevékenység az ellenség táborában és országában, sokszor nagyobb és döntőbb sikerrel járhat, mint a tisztán katonai győzelem.

Ugyanílyen nagyszabású munka Incze Kálmán kétkötetes műve: „Háborúk a nagy háború után. A béke háborúi.“ A világháború véget ért és a kimerült Európa azt hitte, hogy ezzel hosszabb időre lezárta a háborúk korszakát. De az azóta eltelt 20 év alatt a Párizs-kömyéki békeszerződések igazságtalan döntése csak újabb ellentétek és háborús viszályok magvát vetette el. Az igazságtalanul lenyűgözött országok nem tudtak e döntésbe belenyugodni, de az ú. n. győztes államok élete sem folyt békés mederben tovább. S habár Közép-Európa szorosabban vett területén a magyar vörös háborút és a felsősziléziai német-lengyel polgárháborút kivéve, rendszeres háború ez idő alatt nem folyt, mégis aüg múlt el olyan nap, amelyben Európa keleti vagy nyugati részén avagy más földrészeken ne ropogott volna a puská, ne döngött volna az ágyú. Olvasóközönségünk mindezekről a napilapok többé-kevésbé pontos híradásaiból értesült ugyan, de egy háborút, annak lefolyását, következményeit s a küzdelem mozzanatainak logikus összekapcsolódását csak akkor ismerhetjük meg érthetően, ha az események már lezajlottak. Ezt a rendkívül érdekes és tanulságos összefoglalást végezte el Incze Kálmán ezredes, amikor a vezérkari tiszt szakavatottságával rendszerbe foglalta és a bel- és külföldi szakirodalom, napisajtó és egyéb alkalmi közlemények lelkiismeretes tanulmányozása után megírta a „béke“ 20 évének háborús történetét. Kétkötetes nagy munkája Magyarország gyászos emlékü

összeomlásával, az elszakított területek birtokáért folyt háborúkkal, a vörös hadsereg hadműveleteivel, a nyugatmagyarországi és a fiumei kérdés ismeretetésével kezdődik. Azután a török szabadságharc, Szovjetoroszország háborúinak leírása következik (vörösök harca a fehérek ellen és az orosz-lengyel határháború). A felsősziléziai német-lengyel polgárháború után az afrikai tengerparti gyarmati háborúkkal foglalkozik, mégpedig a szíriai drúz felkeléssel, a marokkói háborúval, amelyeket a franciáknak kellett végigküzdeniök, végül a tripoliszi (líbiai) olasz hadjárat lefolyásával. A második kötet a délamerikai Bolívia és Paraguay államok között kitört ú. n. Gran Chaco síkság birtokáért vívott küzdelmeket írja le, végül a napjainkhoz már közelebb álló olasz-abesszín, azután a japán-kínai és a spanyol polgárháborúnak azokat az eseményeit ismerteti, amelyek az 1938. év őszején lezajlottak. A munka értékes forrása lesz a diplomáciai és katonai történelemnek.

Técsői Móricz Kálmán százados könyve: „Évszázados külpolitika azt bizonyítja, hogy katonai-íróink olyan kérdésekhez is hozzá tudnak szólni, amelyekkel a világháború végéig, amikor Magyarország külpolitikáját Bécsből vezették, sem a magyar közönség, sem a magyar katonaság nem törődött. A könyv célja felismerni és megindítani azt a tudományos gyakorlati munkásságot, amellyel a magyar olvasóközönség, a magyar katonai évszázados távlatokba előrenézve, felismerheti hazánk, nemzetünk rendeltetését Európa népei között. Az európai államok nagyvonalú külpolitikai működéséből megállapítja azt, hogy míg a lüktető, nemzeti irányzatú tekintélyállamok, mint Németország, Olaszország, határozott irányú, pozitív célokért küzdenek — Amerika, Anglia, Franciaország csak a meglévőt akarják biztosítani, céljaik tehát voltaképpen negatívak. Hazánk helyzetét Móricz nagyon helyesen úgy ítéli meg, hogy Magyarország nem játszik döntő szerepet az európai események színjátékában. De közöttük élén, külpolitikánk nem járhat egyéni — mondjuk, kismagyar elgondolású — ösvényeken. Sorunk, mint a múltban, a jövőben is a nagy európai eseményektől függ, tehát fel kell készülnünk minden eshetőségre.

Móricz Kálmán könyvével rokon tárgyú, illetve annak katonai szemzőgből való kiegészítésének tekinthetjük ifj. vitéz Berkó István és Föld Jenő „Készül a háború” című könyvét. Bár a Párizs-környéki békék valamennyi ország fokozatos leszerelését rendelték el, ezt az utasítást csak az erőszak és kényszer járma alatt nyögő központi hatalmak hajtották végre. A győztesek és hűbéres államaik tovább fegyverkeztek. Legelőször Németország rázta le magáról az ígát, amikor a maga erejéből visszatért az általános védkötelezettség rendszerére. Azóta lázas fegyverkezési verseny indult meg egész Európában és lassan kialakult az a helyzet, hogy ma egyetlen higgadtan gondolkodó kormány vagy nemzet sem kíván háborút, de mégis tovább fegyverkezik. Ez a fegyverkezés azonban inkább csak óvintézkedés a szomszédos hatalmakkal való egyensúly és a katonai felkészültség színvonalának megtartására irányul. Hogy ez hová vezet — azt senki sem tudja. De nagyon szükséges, hogy magyar olvasóközönségünk tisztában legyen a korszerű hadviselés módjával és az európai államok háborús teljesítőképességével. Berkó—Föld könyve mindenre kiható figyelemmel vizsgálja a mai világ katonai helyzetét és elénk tárja a jövő háborújának, bár csak elképzelt, de érthetően, logikusan és szakszerűen festett képét.

Az előbb ismertetett két könyv tárgyköréhez tartozik nemes Erdeős László százados időszakonként megjelenő „Katonai Évkönyv”-e. Kitűnő kézikönyv és segédmunka a világ összes államai haderejének megismerésére. De nemcsak az anyaországok legújabb szervezési adatait, katonaföldrajzi, katonapolitikai tényezőit, sőt a hadsereg fordított kiadások adatait ismer-

hetjük meg e könyvből, hanem a gyarmatok, hűbéres államok, mandátumterületek haderőinek szervezetét, mai állapotát is. Megtudjuk a hadkiegészítés, létszám, a haderők vezetése, a szárazföldi, légi és tengeri haderők magasabb kötelékeinek és csapatalakulatainak szervezését, az altisztképző és a hadseregen kívüli katonapolitikai kiképzés, az erődítményi rendszerek, végül a katonai, ipari és gazdasági mozgósítás különféle előkészületeinek adatait.

A világháború eseményeivel foglalkozó katonai szakmunkák közül két könyvre kell felhívunk olvasóink figyelmét. 1937-ben jelent meg hadilevéltárunk szerkesztésében és kiadásában a világháború hadieseményeit tárgyaló sorozat VII. kötete (A világháború 1914—18. Különös tekintettel Magyarország és a magyar csapatok szereplésére). A kötet az 1914 novemberi és decemberi eseményekkel foglalkozik: a Lemberg alóli visszavonulás után bekövetkezett harcokkal, Krakkó, Limanova, Lodz vidékén — a kárpáti harcok első korszakával és Przemysl második körülzárásának első hónapjaival. Az európai hadihelyzetbe való bekapcsolódást megkönnyítik a Kelet-Poroszországban lefolyt hadműveletek, a francia harctér, a tengeri és a német gyarmati hadiesemények rövid ismertetése. A könyv nemcsak tartalom, de szerkesztés tekintetében is kiváló szakmunka. Térképlapokra rajzolt helyzetvázlatainak sorozata pedig nagyon megkönnyíti a hadműveletek tanulmányozását.

A másik érdekes világháborús monográfia Julier Ferenc ezredes könyve az emlékezetes limanovai csatáról. A magyar hadidicsőség nevezetes jelenete volt az 1914 december első felében Limanova—Lapanow környékén vívott küzdelem. Ezt a hadműveletet és a magyar huszárság történetében örökké emlékezetes limanovai véres harcot ismerteti Julier olyan összefoglalásban, hogy az a szakembereket és a nagyközönséget is egyaránt lekötheti. Tárgyalásmódjának érdekességét nemcsak e szakavatott világháborús hadtörténetírónk széleskörű vezérkari tudása és írói készsége biztosítja, hanem az a körülmény is, hogy Julier, hadilevéltárunk megbízásából, a könyv megírása előtt a lengyel katonai hatóságok lekötelezően szíves támogatásával bejárta a nagy csata színhelyének minden pontját, azokról kitűnő fényképeket készített és a régi hadműveleti iratok adatait, helyzetvázlatait a helyszínen ellenőrizhette. A harcokban résztvett alakulatok parancsnokainak és sok más résztvevőnek naplójegyzeteit, szemtanuleírásait szintén közli; ezzel megvilágítja a küzdelem szereplőinek lelkiségét és bepillantást nyújt a harcok szubjektív hátterébe is.

A RÉGI VOLT KÖZÖS és honvéd gyalogezredek bajtársi szövetségei dicséretreméltó áldozatkészséggel folytatták fáradozásukat régi ezredek történetének összeállításában. A két év alatt megjelent csapattörténetek közül ki kell emelnünk a Jacobi Ágost ny. utászezredes szerkesztésében kiadott „Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban“ című művet és a fényes múlttal dicsekvő régi, kassai 34. közös magyar gyalogezred történetét. A régi honvédcsapattestek közül ebben az időszakban a 19. honvéd gyalogezred bajtársai állítottak ezredtörténetük kiadásával maradandó emléket Dél-Dunántúlról származó bajtársaiknak.

Bánlaky József ny. altábornagy „A magyar nemzet hadtörténelme“ című sorozatának 1937-ben megjelent kötetében Hunyadi Mátyás korát dolgozta fel. Időrendben, logikus kapcsolatban ismerteti a hadieseményeket, vázolja a kül- és belpolitikai eseményeket, ismerteti a kor hadsereg-szervezetét. Minden hadműveleti időszak végén érdekes, szakavatott megjegyzések, elmélkedések alakjában fűzi hozzá mondanivalóit s ezzel leszűri e háborúk tanulságait. A „Hevesmegyei Lapok“ áldozatkészségéből látott napvilágot Dezséri Bachó László őrnagy könyve: „Gyöngyös város Rákóczi

idejében“, mint a Gyöngyös város történetével foglalkozó sorozat egyik önálló kötete. A Rákóczi-felkelés rendkívül érdekes helytörténeti adatait ismerjük meg e könyvből, de egyúttal műveltségtörténeti és vallástörténeti képet is kapunk. Gyöngyös nevezetes szerepet játszott Rákóczi felkelésében, főleg mint több béketárgyalás színhelye. Érdekes megfigyelni a közölt egykorú írásokból a lakosság hangulatának hullámzását. A felkelés első idejében a város nem csatlakozott osztatlan lelkesedéssel Rákóczi zászlaja alá, a jezsuiták kiutasítása pedig csak fokozta a Rákóczi-ellenes hangulatot. A szatmári béke után viszont a protestáns prédikátoroknak kellett ormán távoznia. A könyvből sok érdekes adatot tudunk meg a város kereskedelmének fejlődéséről, a pestis dúlásáról s egyéb helytörténeti mozzanatról.

Különleges helyet foglal el magyar katonáink munkái között Petrichevich György ezredes könyve: „Elnémított magyar igazságok.“ Petrichevich, maga is a Mária Terézia-Rend lovagja, már az összeomlás óta élénk és lelkes munkásságot fejt ki a Mária Terézia-Rend magyar voltának elismeréséért. Több, azelőtt megjelent kisebb röpirata után ebben a vastag könyvben összefoglalva igyekszik tisztázni a Mária Terézia-Renddel kapcsolatos és a régebbi történetírásban ferde világításba helyezett közjogi és történeti kérdések összességét abból a célból, hogy bebizonyítsa, miszerint a Mária Terézia-Rendet Mária Terézia nem mint császárnő, hanem mint szuverén magyar királynő alapította, az tehát határozottan magyar királyi alkotás. Ennek logikus következményeképpen tehát a rendi vagyonszerzés a Rend ügyeinek további vezetése a jogfolytonosság révén Magyarországot illeti. Petrichevich e könyvében nemcsak eredeti okmányokkal, hanem a rendi ügyek intézésében, a világháború után illetékes magasrangú személyek írásban is lefektetett véleményéből is megállapítja azt, hogy a világháború utáni felfordulásban az akkori osztrák kormány hatalmi szóval hamis vágányra terelte a rendi ügyek sorát. Az is kétségtelen, hogy az azelőtti magyar kormányok és általában a magyar nemzet, már a Rend alapításától kezdve, nagy mulasztást követtek el, amikor nem domborították ki kellően a Rend magyar királyi jellegét és nem ragaszkodtak az abból folyó követelések érvényesítéséhez.

A Petrichevichtől felvetett kérdés körül az elmúlt években tudományos vita keletkezett, amelynek során egyetemi tanáraink közül többen is kifejtették véleményüket és nem fogadták el Petrichevich állításainak helyességét. Ha azonban a könyvet, főleg pedig az abban közölt hiteles okmányokat olvassuk, akkor kénytelenek vagyunk azt mondani, hogy ez is egy olyan magyar történeti kérdés, amely még nincs megnyugtatóan tisztázva. Most pedig, amikor Ausztria önállósága megszűnt, úgy hisszük, még inkább itt volna az ideje annak, hogy a magyarokkal rokonszenvező nagy királynőnk ez alapításának magyar jellegét hitelt érdemlő módon bebizonyítsuk és hangsúlyozzuk. Érdemes volna közjogászainknak és e korszakkal foglalkozó történetkutatóinknak is behatóbban foglalkozni ezzel a kérdéssel, mint azt eddig tették.¹

A világháborús emlékiratok közül két munka válik ki. Az Országos Tiszti és Tudományos Kaszinó Egyesület 1934-ben kitűzött pályadíjának

¹ Érdemesnek tartom ezzel kapcsolatban megemlíteni azt, hogy Hadilévél-tárunkban éppen e napokban került napfényre egy 1790-ből származó udvari haditanácsai rendeletén egy viaszpecsét, amelyen a Monarchiát jelképező kétfejű sasos nagy címer körirata így hangzik: „Königlicher Hofkriegsrat“. Tehát volt idő, amikor még ez, a birodalmi hadsereg központi vezetésére hivatott legfőbb katonai hatóság sem nevezte magát osztrák császárnak, hanem királynak, ami amellel bizonyít, hogy Bécsben akkor is elismerték a magyar király szuverenitását az államügyek vezetésében, amikor csodálatosképpen itthon, Magyarországon, a Karok és Rendek erre nem vetettek súlyt.

nyertese, vitéz Deseő Lajos tábornok: „Harctéri napló“ című, eredeti harctéri felvételekkel, térképekkel és vázlatokkal bőven ellátott munkája kitűnő képet nyújt a szatmári 12. m. kir. honvéd gyalogezred háborús életéről. Olyan gondolkodó katona munkája ez, aki nyitott szemekkel nézte a háborút. A mozgósítás első napja óta vezetett naplójában minden túlzás nélkül vázolja az eseményeket, jellemzi az embereket és minden harccselekményben, fellebbvalóinak, alantasainak minden cselekedetében nemcsak a katonát nézi, hanem az embert is. A háború lélektanának igen értékes forrása ez a könyv, amely nemcsak tanulságos, de érdekes és mindvégig élvezetes olvasmány.

Ugyanezt mondhatjuk vitéz báró Roszner István főhadnagy világháborús naplójából készült könyvről: „Katonák, népek, események.“ A szerző 1915 márciusában került ki mint zászlós a katonaiskolából s egy év múlva súlyosan sebesülve, mint féllábú hadirokkant tért haza. Könyvében azokat a megfigyeléseit, azokat a harcokat írja le, amelyeket a 13. számú jászkun huszárezred soraiban ebben az évben átélt. Deseő könyvéből a magyar gyalogos, Roszner könyvéből a magyar huszár vitézségének, szenvedésének történetét, háborús életének őszinte és megrázó képét ismerhetjük meg. Roszner naplója sokszor keserű bírálatokat mond, de az események és a háborús tapasztalatok azt mutatták, hogy sokszor igaza is volt. Bármennyire fejlődjék is a technika, a harc végső alkotóeleme mégis csak az ember és hogy az ember, a tiszt, altiszt és közember hogyan élte végig a háborút, milyen benyomásokat nyert, milyen érzésekkel fogadta előljáróinak parancsát, mit érzett akkor, amikor tűzharcra, kézitusára került a sor, amikor visszavonulások keserves nélkülözéseit, előnyomulások dicsőségét élte át és miképpen ítélte meg erős, szilárd jellemű parancsnokait, bajtársait, vagy a harcokat kerülő, magát minden válságos helyzetből kivonó, gyenge jellemű katonatársait, azt ilyen okosan és ügyesen megírt könyvekből tudhatjuk meg legjobban, mint az említett két háborús napló. Meg kell említenem, hogy Deseő tábornok könyvére a külföld is figyelmessé lett.

Találkozunk író-katonákkal ezekben az években, a szorosabban vett hadtörténet vagy hadtudományi irodalom mezején kívül eső területeken is. Mészöly Jenő ny. ezredes „Zúg a Jenisszei“ című könyvében szibériai hadifogságának élményeit regényalakban mondja el. Nem szenvedésekről, borzalmakról beszél, hanem regénye szereplőinek sorsát sokszor megható, sokszor megbocsátó humor hangján bírálja. Meseszövése, írásmódja mindvégig érdekes. Beöthy Kálmán őrnagy „Kakastollások“ című könyvében 18 jól sikerült elbeszélésben vázolja a magyar csendőrök változatos életét. Katonaköltőink közül Vályi Nagy Géza és vitéz Rózsás József őrnagyok néhány őszintén lelkes, hazafisággal telített versben fejezik ki buzgó érzéseiket. Vitéz Rózsás őrnagy vezetésével a Vitézi Rendben egy irodalmi csoport is alakult, Zrínyi-Csoport néven, mely feladatául tűzte a magyar katonaszemély fejlesztésére alkalmas könyvek kiadását. A Zrínyi-könyvtárnak nevezett sorozatban már eddig is több, a magyar katona erkölcsi nevelésére s a katonai erények fejlesztésére alkalmas népszerű kiadvány látott napvilágot. Ugyancsak ez a Zrínyi-Csoport szerkeszti a „Magyar Katonaujság“ című, mindig nagyobb kelendőségnek örvendő, népszerű hetilapot.

A Hadtörténeti Közlemények egyik füzetében Ajtay Endre alezredes új adatokat közölt II. Rákóczi Ferenc nemestestörtségének történetéhez. Felkutatta az Országos Levéltár Rákóczi-Aspremont levéltárának iratanyagából mindazokat az eddig senkitől sem közölt érdekes rendeleteket, tervezeteket és névlajstromokat, amelyek a fejedelemnek ezzel az alkotásával foglalkoznak. Közléséből kitűnik, hogy a kurucrajongó Thaly abban

a meggyőződésben, hogy a kurucok hírét csak magasztalásra alkalmas okmányok közzétételével lehet szolgálni, a nemestestőrség sok érdekes írását nem tette közzé. A mai történetírás nem fél az őszinteségtől s nem tekinti kegyeltsértésnek, ha megtudja, hogy Rákóczi nemes testőrségének tagjai között bizony voltak a fejedelem bizalmára érdemtelnek is. Az Ajtaytól most közzétett egykorú írások nemcsak hadtörténeti, de műveltségtörténeti szempontból is lényegesen kiegészítik a Rákóczi-kor történetének forrásait.

Ugyancsak a Hadtörténeti Közlemények lapjain találjuk a következő érdekesebb, új forráskutatásokra alapozott tanulmányokat. Vitéz Timon Béla alezredes „A magyar hadúri jog“ fejlődéstörténetéről írt. Érdekesen fejtegeti, hogy miként került a hadúri jog a középkori nemzeti királyok, majd a Habsburg-házi királyok kezébe és hogy miképpen forgácsolódott szét az a Rendek, az országgyűlés harcaiban. Ennek a következménye volt, hogy a hadseregben a magyar véderő nemzeti jellege a XVIII—XIX. században elhalványult s a bécsi udvari haditanács működésében a hadúri jog magyar vonatkozásai már alig jutottak kifejezésre. Helyesen állapítja meg, hogy ma, amikor Európa államai már majdnem mind visszaszerezték teljes szuverenitásukat, nagyon időszerűvé vált a magyar államfőt megillető hadúri jog teljes érvényesítése. — Rédvay István százados folytatta III. Károly király török háborúinak ismertetését és alapos előtanulmányokra támaszkodva, új megvilágításban írja le az 1736. és 1739. évek közt lefolyt szerencsétlen hadműveleteket. E munkájával a magyar hadtörténet eddig kevésbé ismert korszakát tárja fel, tárgyilagos kritikával és erős történeti érzéktől diktált, de sohasem száraz leírásával. — Vitéz Ákosfy Barna őrnagy egy kevésbé ismert végbeli törökverő kapitány életét írja le „Kányaföldi báró Kerecheny László, az alföldi kapitány “ című közleményében. Kerecseny, mint a bécsi udvari haditanácstól elhanyagolt, szinte vesztésre ítélt Gyula várának parancsnoka, védte hősiessen ezt a végvárat 1566-ban. A vár feladása után rabláncra fűzve, török fogságba került és ott kivégezték.

A honvédség hivatalos, tudományos szakfolyóirata, a „Magyar Katonai Szemle “ minden hónapban egy vaskos füzet 9 rovatában ad ki érdekes szakközleményeket, amelyek a katonai élet minden ágazatával foglalkoznak. Az általános katonai közlemények rovata a sereg- és csapatvezetés, a világháborús tapasztalatok és a korszerű katonai kérdések fejtegetésével foglalkozik. A lövésszakma, légügy, haditechnika rovatai a különleges katonaműszaki és fegyverkezési kérdések szakügyeit ismertetik. A közgazdaság és közigazgatás, hadegészségügy, lóismeret és állategészségügy, valamint a sport rovata nemcsak katonáknak, de az érdeklődő polgári szakembereknek is sok újat és érdekeset nyújt. A hadtörténeti rovat a világháború előtti magyar hadtörténeti események leírásával és hadüvéltári szakkérdésekkel foglalkozik. A Magyar Katonai Szemle évente több pályamunkát hirdet mindezeknek a szakkérdéseknek köréből. A beérkezett munkák száma (egy-egy tárgykörből sokszor 8—10 pályamunka is érkezik) bizonyítja honvédtisztakarunk érdeklődését a katonai szakirodalom iránt. Meg kell még említenünk, hogy a Magyar Katonai Szemlén kívül a honvéd altiszt-karnak is van egy kitűnően szerkesztett külön szakfolyóirata, azonfelül főleg a repülés, légvédelem, gázháború kérdéseivel foglalkozó folyóiratok hasábjain is sűrűn találkozunk katona-íróink kitűnő cikkeivel. De olvashatjuk értekezéseiket egyéb, nem katonai jellegű tudományos folyóiratok hasábjain is. Folyóiratunk, a „Magyar Szemle “ állandó katonai dolgozótársai rendszeresen tájékoztatják olvasóinkat a szélesebb síkon mozgó hadtörténeti és korszerű katonai kérdésekről. Az Országos Levéltár szerkesztésében megjelenő „Levéltári Közlemények“ múlt évi egyik füzetében e sorok írója a külföldi hadilevéltárakat, K. László József alezredes pedig

Hadilevéltárunk törzsanyagának, a budai Generalkommando levéltárának tartalmát ismertette.

A magyar honvédség most történt átszervezésével és a magyar haderő újjászületésével tehát — mint az elmondott rövid összefoglalásból megítélhetjük — lépést tart magyar író-katonáink irodalmi tevékenysége is. A tisztikarra hivatása óriási feladatot ró. A mai honvédtiszt reggeltől estig szakadatlanul dolgozik, s ha fáradtan hazatér, még mindig kell időt szakítania arra, hogy elméleti tudását fejlessze.

Ezt akarja katonai szakíróink széleskörű munkássága megkönnyíteni. De nagyon szeretnék, ha nemcsak a hivatásos katonák érdeklődnének a katonai szaksajtó munkái iránt, hanem elsősorban emléklapos tisztjeink is, hiszen ma minden magyar ember egyúttal magyar katona.

MARKÓ ÁRPÁD

A MAGYAR IFJÚSÁG ÉS A MAGYAR JÖVŐ

MAGYAR ÉLET sorsdöntő óráinak alakításában a magyar ifjúság mindig legjobb tudása és legszentebb meggyőződése alapján igyekezett részét kivenni s mindig arra törekedett, hogy erejét csakis az egyetemes magyarság érdekeinek szolgálatába állítsa. Jószándéka azonban, szinte tragikus végzetszerűséggel, mindig hiábavalónak tűnt fel és sokszor kellett keserű szívvel észrevennie, hogy látszólag nagyon különböző, de alapjában egyforma célt szolgáló erővonalak elháríthatatlannak látszó hatása alá került. Jóakarata megmaradt jóakaratnak s későn vette észre, hogy mindazokat a pótolhatatlan értékeket, amelyeket fiatalsága jelentett a magyar élet számára, — lelkesedését, lendületét, szellemi fogékonyságát és tanulmánygyását — eredeti célkitűzéseitől eltérő, bensőleg átélt magyarságától idegen célok szolgálatába állította. Nem szükséges túlságosan messzire visszalapoznunk történelmünkben, hogy ezt világosan igazolhassuk. A századforduló magyar ifjúságának tragikus elesettsége, teljes tanácsatlansága a magyarság és a Nyugat viszonyának kérdésében világosan mutatják, hogy félévszázaddal előttünk a magyar ifjúság már nem érezte biztosnak lábai alatt a magyar szellemi és politikai élet talaját. Azóta minden fiatal nemzedék, sőt mondhatjuk, minden fiatal fél-nemzedék nyomasztó teherként viselte vállain ezt a szomorú lehetőséget, amely — meg kell vallanunk — minden esetben valósággá változott és nagy egyéni tragédiák összefonódásának útján az egész nemzet tragédiáját okozta. A háború utáni magyar ifjúság is érezte azt a rettenetesen nagy felelősséget, amelyet az „új és jobb“ világ, a békevilág megalkotásának kötelezettsége rótt reá. Ők voltak azok, akiknek ki kellett volna alakítaniuk az új életkeretek közé kényszerített magyarság új életformáit. Azonban ennek a munkának lelkiismeretes elvégzéséhez nagyobb szaktudásra és bátrabb kiállásra lett volna szükség és nem a különböző ifjúsági alakulatokban megjátszott és ékes címeikkel tündöklő egyesületi élet egyoldalú hangsúlyozására.

A harmincas évek második quinquenniumának magyar ifjúságát az egyetemes magyarság szempontjából még veszedelmesebb helyzetben találta a történelem. Azok az új politikai és szellemi elgondolások, melyek az európai műveltségi kör törzsét végigsodorták, különösen az ifjúságra építették fel — szociális viszonylatban az új európai fejlődésnek megfelelő — terveiket. Egyrészt azért választották éppen az ifjúságot kiindulópontnak, mert számítottak arra a hatásra, amelyet erősen leegyszerűsített frazeológiai kincstárak és külsőségekben imponáló megmozdulásaik az ilyen megnyilvánulások iránt amúgy is fogékony fiatal lelkekben elérnek. Másrészt számoltak azzal a le nem tagadható ténnyel, hogy egy ország újraépítésének tervéből s ennek kiviteléből az ifjúságot kizárni nem lehet és nem szabad. A magyar ifjúság mindig kereső lelke — hiszen enélkül a lélek nélkül nem érdemelné meg az ifjúság nevet — nyitva állott ezeknek az óriási dinamizmussal rendelkező gondolatoknak áradata előtt s nem vette észre, hogy

a tetszetős külső hatása következtében olyan eszmék varázskörébe került, amelyek népcsoportok százalékarányának és a törzsökösség különböző fokozatainak emlegetésével elemeire bontják fel az egységesen kialakult és szellemi erőinek komplexitásában erős magyarságot.

Ennek a fejlődésnek ilyen ismeretében fejezte ki több alkalommal az előttünk álló és — őszintén és tiszta szívvel ismerjük el — sok élettapasztalattal és bölcseséggel rendelkező idősebb generáció azt a véleményét, mely szerint a mai magyar ifjúságban nincsen meg a tapasztalatnak és tudásnak az a mennyisége, mely okvetlenül szükséges ahhoz, hogy ez az ifjúság a nemzet nevelésének és vezetésének munkájában részt vehessen. A vád súlyos és súlyos különösen azért, mert mindenki érzi, generációk közti különbség nélkül, hogy a magyarság újjáteremtése csak minden magyar erőnek teljes egybefogása útján lehetséges. S ez ellen a vád ellen, ilyen formájában, a magyar elit ifjúságnak a leghatározottabban tiltakoznia kell. Tiltakozását ne vegye senki a saját erőit túlbecsülő, önteltségében elvakult fiatalság gyerekes tobzódásának. Természetesen vannak hibái a mai magyar ifjúságnak, vannak mulasztásai és sajnos, csak igen kis része felel meg a „választott ifjúság“ követelményeinek. S ennek — részben legalább is — sajátmaga az oka, jöllehet a jószándék mindig megvolt benne, hogy elitje minél szélesebb körű legyen és minél biztosabb alapokkal rendelkezzen. El kell ismernünk azonban, hogy ha egy fiatal nemzedék eljut odáig, hogy hibáit belátja és nemcsak bírálatot mond, akkor megérdemli, hogy őszintén elmondhassa a véleményét. Hiszen nemcsak a mai magyar ifjúság volt — és voltak a mindenkori magyar fiatalok — az okai annak, hogy ifjúságunkban hibákat lehet találni. Ha az idősebb nemzedék, mely a magyarság szolgálatára szentelte életét, őszinte önvizsgálatot tart, el kell ismernie, hogy a magyar ifjúság nemzedékek óta egyedül áll. A mindenkori idősebb nemzedék nagyon keveset törődött a mindenkori ifjúsággal s nem szemlélte úgy, mint a magyarság közeljövő sorsának irányítóját. Nem keressük az okát miért, de az idősebbek mindig „quantité négligeable“-nak tartották és eszerint kezelték a magyar ifjúságot. Ennek következtében fiataljaink nem kaptak olyan komoly szellemi és politikai iskolázást, mely őket a magyar közéletben való felelősséges részvételre alkalmassá tette volna. A széleskörű és politikai értelmezésű elit kialakulása így elmaradt. Ifjúságunknak azt a részét, melyet választott ifjúságnak szoktak nevezni, most is az a veszély fenyegeti, hogy szakfoglalkozásának „elefántcsonttomyába“ visszavonulva, az önmagáért művelt szakismeret külsőleg tetszetős, de magyar szempontból megsemmisítő hatású távlatában kényszerül leélni életét. A magyar ifjúság tömegei viszont, irányelvek és vezetők hiányában, most is könnyen találnak kielégülést olyan áramlatokban, melyek végzetes veszélyt jelentenek a magyar élet számára.

Ennek a történetlélektani fejlődésnek eredményeként fiatalok és idősebbek nemzedéke mind jobban és jobban eltávolodott egymástól. A gondolkodni akaró és gondolkodni tudó magyar ifjúság ezt a fejlődést magyar szempontból végzetes következményekkel fenyegető veszedelemnek látja s a magyarság iránt érzett féltő gonddal emeli fel ellene szavát. Figyelmeztetése egyformán szól kortársainak és az idősebbeknek. Jöllehet a ma olyan erővel rendelkező új ideológiákból és különösen a hatásukra létrejött pillanatnyi helyzetből azt a következtetést vonhatnák le a magyar ifjúság tömegei, hogy a jövő azoké a fiataloké, akik ócska lomként égetnek el minden történeti és szellemi hagyományt, a magyar ifjúságnak mégsem szabad ezt a lépést megtennie. Nem szabad megtennie, ha egy csöppnyi felelősséget érez a magyarság egyetemével és önmagával szemben. Hisszük azonban, hogy pesszimizmusra ezen a téren sincsen ok. Az utóbbi évek választott

ifjúsága, fiatal közgazdászok és litterátorok, jogászok és történészek, geográfusok és nyelvészek hosszú sora, olvasóiknak növekvő tábora bizonyítja, hogy a mai magyar ifjúság az egyetemes magyar sorsot érzi központi problémájának s még amikor bírálatot mond is, felelősséggel, elvakultság nélkül szól. Merjük állítani, hogy a mai magyar elit ifjúságban van felelősségérzet s azt is, hogy a magyarság érdekei feltétel nélkül megkövetelik, hogy ez a felelősségérzet az aktív magyar munkába minél hamarabb bekapcsolódjék. Állítjuk azonban azt is, hogy a magyar életnek új s az eddiginél időt állóbb alapokon való felépítése csak a két nemzedék kétoldalúan becsületes és lelkiismeretes közreműködésével valósítható meg.

Erre az álláspontra kell helyezkednünk azért is, mert csak ezek a tényezők — a kor szerzetre tapasztalat és a fiatalság adta erő és tudásvágy — együttes jelenléte biztosíthatja azt, hogy a magyarság sorsának irányítása észrevétlenül le ne csússzék a tiszta értelemben vett, múltat és jelent egyaránt magába foglaló történelmi hagyomány útjáról. Úgy látjuk, hogy a történelem fogalma csak egyéni érdekek szolgálatában áll akkor, ha csak a fogalom válik közkinccsé és nem a benne élő és éltető szellemi valóság. A magyarság története sokkal többet jelent egy igazán magyarul gondolkozó ember számára, semhogy belőle egyes korokat ki lehetne sajátítani, vagy hogy akár ezeket, akár a történelmi fejlődés egészét rózsaszínű szemüvegen keresztül lenne szabad szemlélni. A magyarság történetébe elválaszthatatlanul beletartozik valamennyi társadalmi osztály, népi és faji elem századok során szétbogozhatatlanul összeszővődött fejlődése; beletartozik a történetpolitikai élettel — Európában szinte egyedülálló mértékben — együtt növe, vele mindig egyet jelentő irodalom; beletartozik az iskolázatlan és iskolázott magyar léleknek a képzőművészet, zeneművészet stb. terén történt minden megnyilatkozása. A magyar ifjúság szerint a történelmi hagyomány ilyen értelmezése az eredményes magyar nemzetnevelés egyik feltétele.

A másik, fontosságban az előzőtől el nem maradó feltétele ennek a vitális nemzetnevelésnek az, hogy a történelmi hagyomány tisztult értelmű életében szükség van arra, aki átvesz, de szükség van arra is, aki átad. S úgy hisszük, itt követték el az előző nemzedékek azt a hibát a fiatalokkal szemben, mely a legsúlyosabban esik latba: csak a fogalmat adták át a gondjaikra bízott ifjúságnak s nem a tartalmat. A magyar fiatalság tehát hosszú nemzedékeken keresztül lényegileg nem kapott semmit ebből a történelmi múltból s így lelkéből elmaradt az egyetemes magyarság történelmének az egészséges nemzeti fejlődéshez okvetlenül szükséges öntudatosulása. A XVIII. század hatalmas és elismerésreméltó adatgyűjtő munkája elnyomta a török megszállás évszázadaiban oly tragikus hangsúlyozottsággal jelentkező, reális magyar történelmi érzéket, melynek Nádasdy és Martinuzzi, valamint Pázmány és Zrínyi voltak legjellegzetesebb kifejezői. Hasonló sors érte a XIX. század második felében Csokonai, Széchenyi, Horváth Mihály, Eötvös József és Vörösmarty nagyszerű szellemi alkotásának alapvető gondolatait. Ugyanez a veszély fenyegeti ma is a magyar ifjúság szellemi életét — azonban hinnünk kell, hogy nincsen okunk elkeseredésre. Ha az Ady Endrék és az Eötvös-Collegium ma is változatlanul ható szellemi iskolájából kikerült Szekfű Gyulák, Horváth Jánosok, Kodály Zoltánok iskolájában felnövekedett magyar ifjúság olyan akarattal tudja folytatni a harcot a történelmi gyökereken felnőtt s éppen ezért ma is élő és ható független magyar szellemiségért, mint azt távoli évszázadok és közeli évtizedek úttörői tették — akkor van még remény.

Mit kér tehát és mit ígér a mai magyar elit ifjúság? Felelősségérzetének, tudásának és tanulmányágának birtokában kéri az őt megillető

részt a nemzetnevelés munkájából, hogy ezzel előkészüljön későbbi feladataira, a nemzetvezetésre. A magyar ifjúság két olyan területet lát maga előtt, ahol nemzetnevelő munkáját megkezdheti, ahol jövődó közéleti pályájára előkészülhet. Magyarul érző magyar anyák és apák példaadó nevelésén túl az egyik a szűkebb értelemben vett nevelőmunka, az oktatói munkakör. A másik a nemzetnevelésnek tágabb értelemben vett munkája, a sajtó, a népművelés, tudományos és szépirodalom, valamint az ezeken felépülő széleskörű társadalmi propaganda segítségével. Az első munkakörnek, mely természetesen az ifjúságnak csak szűkebb körét foglalkoztatja, felelősségteljes voltáról már annyit beszéltek és írtak pedagógusaink a pedagógiai irodalom megindulása óta, hogy a mai magyar ifjúság csak egy szerény megjegyzést mer megkockáztatni: ne írjanak és ne beszéljenek erről többet, hanem cselekedjenek ennek a felelősségnek teljes tudatában. S ami a legfontosabb, gondolja meg minden magyar nevelő, — s itt a középiskolai tanársághoz szólunk — hogy szaktárgya nem teljesen független és önálló halmazata az ismereteknek, hanem kiszakíthatatlan része annak a teljes magyar szellemiségnek, melynek az ifjú nemzedékekben való továbbplántálása a magyar nevelői gárda legfontosabb feladata. A középiskola egyes tantárgyainak ilyen együttműködése alapján lehet csak remélnünk, hogy független szellemi életet élő, a reális élet iránt is érzékkel rendelkező ifjúság kerül ki középiskoláinkból.

A másik munkakör már nemcsak a tanári pályára készülő vagy ott működő fiatalokat foglalja magában, hanem az egész magyar elit ifjúságot. E téren számításba jönnek mindazok, akik bármilyen munkakör révén kapcsolatban vannak magyar emberek bármilyen kicsiny csoportjával. A családi és baráti körtől kezdve cserkészcsapatokon, népművelési munkán, iparoskörökön és szakmérnöki elfoglaltságon keresztül a nagy hivatást jelentő falusi jegyzői, orvosi és papi, falusi és gyári gondozónői munkakörig — a magyar elit ifjúságnak minden tagja részt vehet ebben a munkában. S a magyar ifjúság megingathatatlan álláspontja, hogy ezeket a nagyfontosságú nemzeti pozíciókat a lehető legnagyobb részben függetlenül gondolkodó, meg nem vásárolható és meg nem félemlíthető magyar fiataloknak kell elfoglalniuk. Hasonlóan szilárd meggyőződése az is, hogy joga van a szóhoz a társadalmi propaganda egyik legfontosabb, bár eddig túlságos egyoldalúsággal kihasznált eszközében, a sajtóban is. É1 tudjuk képzelni a felelősséggel gondolkozó magyar ifjúság és a hasonló mértékű felelősséget érző idősebb generáció becsületes együttműködését a magyar sajtóban anélkül, hogy ezzel a magyarságnak bármilyen érdekét a legkisebb mértékben is veszedelemnek tennék ki.

Iskolai nevelés és társadalomnevelés azonban csak akkor éri el a kívánt eredményt a nemzet életében, ha nem szakadnak el egymástól, ha a személyes kapcsolatok állandó megtartása segítségével mindig tisztában vannak munkájuk közös problémáival. Melyek ezek a mindkét nevelői munkára egyaránt kötelező irányelvek? Az első és legfontosabb az, hogy a történelmi hagyománynak fentebb kifejtett értelmezése a magyarság minél szélesebb rétegeiben találjon megismerésre és átérésre. A még iskolapadban ülő magyar ifjúságban és az iskolából kikerült idősebbekben egyformán átélte öntudattá kell válnia a magyarság, a magyar szellemi élet történelmi múltjának. Ezzel szorosan összefügg, hogy a dolgozó magyar paraszt- és munkástömegek a magyarságnak ugyanolyan alkotórészei, mint az ú. n. középosztály vagy az ú. n. „történelmi” osztályok. A „törzsökös” magyarságnak fokozatai nincsenek és senki sem vehet bátorságot ahhoz, még ha ősei Vereckénél, ezer éve keltek is át a Kárpátokon, hogy Petőfi nevét egy másodrendűnek deklarált „magyar tömörülés” zászlajára írja. A magyar-

ságnak ma csak egy kritériuma van: az önzetlen, áldozatkész magyarság; ebben mindnyájan egyek vagyunk, ebben félmegoldásoknak helye nincs. S aki ezt nem vallja, aki nem e szerint él, annak távoznia kell a magyarságból, még pedig azonnal. S úgy hisszük, hogy a dolgozó magyarság, s különösen a magyar parasztság minden egyes tagja, személyében és ősei hosszú sorának személyében eleget tett ez egyetlen kritériumnak. Ez a dolgozó magyarság megérdemli, hogy az országban rendelkezésre álló anyagi erők magyar célú felhasználásával, az ország gazdasági érdekeinek szem előtt tartása mellett, önállóságra tegyen szert, s a lehető legnagyobb kiterjedésű magyar föld teljes jogú tulajdonosának érezhesse magát. Ezzel alkalmassá válik arra, hogy az egyik legjelentősebb magyar kérdésnek, a kiválasztás kérdésének megoldásában a magyar ifjúság segítségére jöhessen. Az utánunk következő magyar elit ifjúság kialakítása lehetetlen anélkül, hogy a jelenlegi magyar elit erősen középosztály-jellegű soraikat fel ne frissítsük a magyar dolgozó tömegekből kiáradó, új eszméket sugalló s az ősi magyar népi hagyomány alapján álló erőkkel. Nem a nemesi előnevek száma és a társadalmi életben elért sikerek mennyisége az a mérték, amely valakit alkalmassá tesz a magyarság szolgálatára, hanem a tudás és az ötletes, de feltétlenül becsületes, a magyarság javait nem Csáky szalmájaként kezelő — munka.

Hosszasan beszélhetnénk azokról a feladatokról, amelyeket a magyar nemzetnevelésnek a magyarság és Európa viszonyát tükröző kép kialakításában el kellene végeznie, most azonban csak egyről teszünk említést. Iskolai nevelésünk és társadalomnevelésünk egy régi hibájának teljes eltüntetése vár a mai magyar ifjúságra. Annak a megértése, hogy a magyarságot és a Duna völgyének többi, számban kicsiny népét nem azért állította sorsuk egymás mellé, hogy egymással marakodva saját erőiket gyengítsék. Egymásra utalt közös sors és közös történeti múlt köti össze Kelet-Közép-Európa valamennyi népét s éppen ezért közösségi tudatra, ennek a közösségi tudatnak a kialakításához kölcsönös megbecsülésre lenne szükségük. A mai magyar fiatalságnak a feladata, hogy iskolában és iskolán kívül ennek a kölcsönös megértésen alapuló megbecsülésnek kialakításán szorgoskodjék, s ha alkalom nyílik rá, akkor igyekezzen hasonló belátásra bírni más nemzetiségű kortársait.

A nemzetnevelés munkájában való, ilyen alapokon nyugvó részvétel, úgy hisszük, alkalmassá teszi a tette kész magyar ifjúságot arra, hogy később jó lelkiismerettel kérje ki részét a nemzetnevelés feladatából. Ennek a részvételnek a megadását kéri a magyar ifjúság s jóllehet kér, mégsem jön üres kézzel. Komoly ígéretet hoz, azonban azonnal megjegyzi, hogy ígéretének beváltása kérésének teljesítésétől függ. Ígéretében a magyar ifjúság a legnagyobb, a legtisztább értéket ajánlja fel a magyarságnak: a munkát. Azonban ennek a munkának a vállalását csak úgy tartja érdemesnek, ha az idősebb nemzedék rég óhajtott jóindulata reményt nyújt arra, hogy munkája valóban a magyarságért végzett munka lesz és nem céltalan erőpazarlás. A mai magyar ifjúság kéri elődeit, adja vissza neki a saját magába, munkája értékébe, a családi élet lehetőségébe vetett hitét, mert enélkül nem tudja biztosítani a becsületes megegyezést. S ha ez a megegyezés nem jön létre, akkor saját lelkiismerete és jövőző századok történetírásának ítélőszéke a történekekért és a meg nem történekekért nemcsak az ifjúságot fogja számadásra hívni.

HÁZSZABÁLYREFORM AZ ÚJ TÖRVÉNYHOZÁS CÍMÉRE

A PARLAMENT: országgyűlés, az ország gyűlése, azaz az ország lakosságának összegyülekezése, hogy az ország ügyeinek vitelét irányítsa.

A parlament nagyon sok támadás célpontja volt az utóbbi időben, az országgyűlés ellen talán egyetlen szó sem esett. Magyarországon mostanáig sem változott meg az a közfelfogás, hogy az ország lakosságának irányító befolyása kell hogy legyen az országos ügyek vezetésére. Ahhoz, hogy az ország lakosságát képviselő országgyűlésnek ne csak szándékában, hanem módjában is álljon ez a befolyás és irányítás, a megfelelő összeállításon kívül elsősorban megfelelő eljárási szabályok szükségesek. A gyűlésben helyet foglaló tagok kiválósága az eljárás sok hiányáért kárpótolhatja az országot; viszont a helyes eljárási szabályok hozzájárulhatnak a testület eredményes működéséhez. Érdemes tehát az országgyűlés, közelebbről a képviselőház eljárási szabályaival, a házszabályokkal is újra foglalkozni.

Ma már szinte feledésbe mentek azok az elkeseredett közéleti küzdelmek, amelyek Tisza István gróf háborúelőtti házszabályreformját megelőzték. A feledés fátylát nem is annyira az eltelt emberöltő, mint inkább a közben lejátszódott világtörténelmi fejezetek vonták sűrűre. Az 1920. évi nemzetgyűlés átvette Nagymagyarország képviselőházának szabályait. Változtatás csak az 1924. és az 1928. évi reformnál történt, s ekkor keletkeztek a máig érvényes határozmányok. Az elmélet emberei, a gyakorlati politikusok s a házszabályok kezelői jól tudják, hogy az 1928. évi szövegnek milyen jó oldalai és milyen hátrányai mutatkoztak az idők folyamán. A miniszterelnöki és házelnöki nyilatkozatok pedig a házszabályreform időszerűségét hivatalosan elismerték.

A házszabályok nagy szabálytömeget foglalnak magukban és jelenleg olyan részük is van, amely inkább a Ház összeállítására, mint eljárási módjára vonatkozik. Ilyen az összeférhetlenség kérdéseivel foglalkozó fejezet. Ez voltaképpen a választójogi törvényben is szerepelhetne. Sem ebbe a tárgykörbe, sem a mentelmi jog körébe vágó kérdésekbe nem óhajtunk itt belemélyedni, csupán a tárgyalási renddel foglalkozunk.

Két követelmény látszik elengedhetetlennek: az egyik az, hogy minden fontos ügy a parlament elé kerüljön, a másik, hogy a parlament mindent a maga idejében intézzon el. Gyakrabban használt kifejezéssel ezt úgy szokták mondani: az étellel való kapcsolat és gyors törvényalkotás. Ma többnyire az utóbbi hiányát szokták felhozni ócsárlásképpen. Nem egyszer hallottuk azonban a „törvénygyártás“ elleni óvásokat is. Nyilvánvaló tehát, hogy gyors törvényalkotáson nem sok törvény megszavazását kell érteni, hanem a szükséges, elegendő törvény kellő időben való megalkotását. Ez annál inkább kívánatos, mert így lehetőség marad arra, hogy a parlament foglalkozzék az életnek olyan ügyeivel is, amelyek nem törvényes szabályozás alá tartoznak.

Az 1928. évi házszabályreform, amely a régebbiből sok intézkedést megtartott, a költségvetésen és appropriáción túlmenően is behozta a jelentkező szónokoktól független vitabezárás, az ú. n. klotúr intézményét. Ezt azonban nagyon ritkán alkalmazták s az így elérhető gyorsaság nem is felel meg a mai követelményeknek. A vita csak akkor zárható be, ha a javaslatot legalább négy napig nyolcórás vagy hosszabb üléseken tárgyalnak. A részletes vita során szakaszonként kell indítványozni a vitabezárást, ha legalább négy szónok beszélt. A költségvetés általános vitája pedig a tizedik napon zárul s utána tárcánként két-két napig tarthat a részletes vita.

A képviselőházi tárgyalások súlyát kevésbé érinti az, hogy négy nyolcórás ülés után indítványra zárják-e be a vitát, vagy pedig kettő után önműködően. Ma két ülés gyakran azt a benyomást teszi, — kormányban és közvéleményben — mint azelőtt négy vagy nyolc. Gyors döntés nélkül, akár elfogadást, akár elutasítást jelent, a kormány és a parlament egyaránt veszélybe döntheti a nemzeti érdekeket. Ezért olyan tárgyalási rendet tartanánk célszerűnek, amely — némileg a külföldi példákat is követve — az eddiginél rövidebb és pedig előre meghatározott időt szab meg a tárgyalásra. A költségvetés és a felhatalmazási javaslat általános vitájára tehát nem is kellene külön szabály.

Az előadó a bizottsági jelentés benyújtásakor indítványt tenne az ülések tartamát illetően is. Olyan javaslatoktól eltekintve, amelyeknél vita nincs, az általános vitára két vagy négy napot szánának. Első felében a pártok szónokai, a másodikban a feliratkozott szónokok beszélhetnek ; a pártszónokok, az idő arányos elosztásával, a többiek legfeljebb félóráig. A Ház bölcsesége mindenkor előre eldönthetné, hogy nyolc-tizenkét órás ülések, vagy négyhat órás ülések tartása célszerűbb-e. Az előadói indítvánnyal szemben két ötperces felszólalásban ellenindítvány is lenne előterjeszthető.

A részletes vita megkezdésekor ugyancsak az előadó — és még egy-két röviden felszólaló, esetleg 10 aláírással támogatva — indítványt tenne, mely szakaszok részletes megvitatását óhajtja. E szakaszoknál a pártok kijelölt szónokai 20 percig, mások csak 10 percig beszélhetnek, de az utóbbiak összesen legfeljebb annyi ideig, amennyit a vezérszónokok vettek igénybe. A többi szakasznál az elnök előre bejelentheti, hogy a szakasz mellett és ellen felszólalók számát 3—3-ra korlátozta. Előre fel nem iratkozott szónok — legfeljebb kettő — a Ház engedélyével, 5 percig szólhat, akár az általános, akár a részletes vitában. A részletes vita elhúzódásának elkerülésére azt mindig legalább nyolcórás ülésen kell folytatni.

A miniszteri jelentéseket és hasonló tárgyakat csak általánosságban, de a részletes vita módjára tárgyalnák.

A tárgyalásnak ez a rendje a mainál lényegesen nagyobb gyorsaságot biztosítana. A képviselőház méltóságának sokkal inkább megfelel, ha egy javaslat tárgyalásának megkezdésekor határoz a tanácskozás menetéről, mintha közben, mintegy késedelembe jutva, egyes tagjainak indítványára, hirtelen gyorsítja meg az iramot. Emellett a vita jobban összpontosul a legfontosabb szónokok egymásután következő beszéde révén, s a részleteknél az érdemleges részek kidomborításával, aminek hiánya most nem egyszer érezhető. Ezenkívül hamar eljön a szavazás ideje, anélkül, hogy vita közben kellene a többségnek az ülésmeghosszabbítás vagy a klotúr ódiumát magára vállalnia.

Fontos pénzügyi és gazdasági kérdésekben ma különös sürgősség esetén az 1931. évi nagy válság idején létesített 33-as, legújabbban 36-os országos bizottságot veszik igénybe. Ez a bizottság 22 :11, most már 24 :12 arányban a két Ház tagjaiból alakul és a két Ház — tárgy és idő szerint korlátozott felhatalmazással — a maga jogait a kormányra ruházta. A bizottság azon-

ban csak véleményt nyilvánít s a kiadott rendeletek utólagosan is eléje terjeszthetők. Nem állítható, hogy működése lényeges korlátja vagy irányítója volna a rendeletkibocsátásnak, viszont hozzájárul az országgyűlés tekintélyének csökkentéséhez, mert megerősítheti azt a hiedelmet, hogy a parlament maga nem tudja felismerni, az állami szükségletek sürgősségét.

Meggyőződésünk szerint előbb vagy utóbb visszahelyezhetők volnának a két Ház működésének keretébe azok a tárgyak is, amelyek ma a 33-as bizottság bizalmas kísérezeneje mellett a végrehajtó hatalomra vannak bízva. Amikor az ország érdeke a szó szoros értelmében azonnali intézkedést követel, akkor a kormánynak úgy sincs szüksége a 33-as bizottságra, hanem utólag az országgyűléstől kell felmentést kérnie cselekedeteiért. Ha azonban a bizottság mai anyagának jelentős része visszaadatik a két Háznak, olyan tárgyalási rendről kell gondoskodni, amely eleget tesz a különös sürgősség követelményeinek.

A sürgős tárgyalás — rendkívüli jellegű pénzügyi és közgazdasági javaslatok esetén — egy napon túl nem terjedő határidőkkel, a plenáris vita messzemenő korlátozásával és a két Ház közös bizottsági tárgyalásával történék. Ezt a tárgyalást a benyújtó miniszter kémé a képviselőházban, két rövid hozzászólás után határoznának róla, a bizottság 24 óra elteltével kezdené tárgyalni, de legkésőbb az azt követő napon már be kellene terjesztenie jelentését a képviselőházban s még aznap, a napirend utolsó órájában, mindjárt a harmadszori olvasás következne. Az ilyen kivételes harmadszori olvasás során legfeljebb két vagy négy szónok — és az előadó — néhányperces beszédben még kifejthetné elvi álláspontját. A felsőház még aznap vagy másnap hasonló módon járna el, amihez az ottani házszabályok ugyanilyen értelmű módosítása volna szükséges. Így a parlament negyednapra, de esetleg már másnapra elintézné a rendkívül sürgős pénzügyi vagy közgazdasági javaslatokat. A képviselőházi és felsőházi egyes bizottsági előkészítés újítás volna, de ennek nehézségei bizonyára leküzdhetők lennének.

A parlament és a mindennapi élet közötti kapcsolat biztosításának lényeges eszközt nyújtják a képviselői kezdeményezések. Az „önálló indítványok“ beterjesztésének jogától a jelenlegi házszabály sem fosztja meg a képviselőket, de mivel azok megokolását a Ház nem igen tűzte napirendre, a gyakorlat tulajdonképpen megölte az indítványozási jogot.

Senki sem akarja a kormánytól a parlamenti munka irányításának jogát és kötelességét elvitatni, de meg kell gondolni, hogy egy-egy törvényjavaslat mindig csak egy-egy részét érinti a polgárság végtelenül sokféle érdekének. Egy-egy nyolcórás ülés naplófüzete sokszor mind a 40—50 oldalán egyetlenegy tárgyról szól, s ha a Házban valamelyik hónapban a mezőgazdasági munkavállalók öregségi biztosítását, az új sajtórendészeti szabályozást, a statisztikai hivatal munkatervét tárgyalják, a tengeri hajókra vonatkozó jelentéssel és talán képviselői mentelmi ügyekkel együtt, akkor jelentősszámú rétegek semmit sem találnak a naplóban, ami érezhetően összefüggne az ő sorsukkal és tevékenységi körükkel. Velük tehát a Ház egy teljes hónapra elvesztette a kapcsolatot, hacsak őket érdeklő tárgyú interpelláció el nem hangzik. De meglehet, hogy véletlenül az előző és következő hónapokban mezőgazdasági ügyek vannak a napirenden, s lehetséges, hogy a választójog után a büntető perrendtartás reformja és az összeférhetlenség kérdése következik, közben genfi munkaügyi ajánlásokkal és külkereskedelmi pótegyezményekkel keverve. Az előbbi esetben a városi lakosság, az utóbbiban az agrárközönség, mindegyik a maga milliós tömegeivel, hónapokig kirekesztettnek érzi magát a parlament munkájából.

A kormány az ő hivatalainak ezerféleségével alig juthat abba a helyzetbe, hogy egész foglalkozási ágakkal megszakadjon a kapcsolata, a par-

lament azonban — ha szigorúan a törvényalkotásra szorítkozik — könnyen abba a látszatba kerül, hogy „nem törődik az iparosokkal... a gazdák ... a kereskedők ... a tisztviselők stb., stb. sorsával“. Aki meg akarja tartani a parlamentet teljes hivatásának s áld annak életszerűségét akarja biztosítani, gondoskodnia kell arról, hogy az ország és lakossága életének minél több fontos oldala kerüljön a parlament elé és ezzel párhuzamosan a tanácskozásokról kiadott napló is változatosabb legyen.

Ezt szolgálhatná az is, ha külön indítványi és interpellációs nap volna, amikor törvényjavaslatok harmadszori olvasását kivéve más tárgy nem tűzhető napirendre. A szabályszerűen bejegyzett és vissza nem utasított indítványokat és interpellációkat — esetleg csak az esetben, ha legalább tízen aláírták — kinyomatná és szétosztaná, de számuk korlátozott volna. Elegendő aláírásé indítványok megokolását húszperces beszédben lehetne előterjeszteni, a többinél a beszédidő 10 perc. Ugyanígy az interpellációknál.

Ami a határozó- és tanácskozásképeséget illeti, valószínű, hogy a vitát megrövidítő tárgyalási rend maga után vonja a képviselők állandóbb jelenlétét, de jobb volna, ha a szabály is kimondaná, hogy amennyiben a szavazók megszámlálás esetén 50-nél kevesebben vannak, az elnök hivatalból állapítja meg a határozóképtelenséget. A legkiábrándítóbb dolog, amikor 17:5 vagy 11:9 arányban, vagyis a Ház taglétszáma tizedrészénél is kevesebb képviselő jelenlétében fogadnak el fontos törvényszakaszokat. A névszerinti szavazást lehetségessé kellene tenni törvényjavaslatok általánosságban való elfogadásán kívül miniszteri jelentéseknél, így a zárszamadásnál és az érdemleges szakaszonkénti tárgyalás során is.

Meg kell említenünk, hogy a jelenlegi házszabályokban van még egy különleges tárgyalási mód, az úgynevezett angol rendszer, amelyet a harmadik cím (167—171. §) foglal magában. Ennek alapelve az, hogy a részletes vita és módosítások előterjesztése csak a bizottsági tárgyalás során történik s a plénum általános vitája ezt megelőzően folyik le. Ez eddig nem tudott átmenni a gyakorlatba.

A bizottsági tárgyalási rendnél csak egy-két gondolatot érintünk. Az egyik a házszabályok 58. §-ával függ össze, amely szerint „a bizottságok bárkit meghívhatnak avégből, hogy a tárgyalásuk alatt levő ügy iránt meghallgathassák*. Ha egy-egy szakjavaslatnál az érdekelt hivatási kamarák vagy legfőbb társadalmi szervek képviselőinek egy-két rövid felszólalását a bizottságban meghallgatnák, ez nem sérthetné a kormánytényezők érzékenységét, az érdekelt szakmák, kamarák vagy szövetségek számára előnyös volna, a parlament pedig az étellel való kapcsolatában csak nyerhet anélkül, hogy tekintélyének ártana vele.

A másik idetartozó kérdés a bizottsági ülésekről szóló tudósítás, illetőleg napló ügye. Jelenleg csak a 33-as bizottság üléseiről készül rendszeres napló a teljes üléshez hasonlóan, de ezt sem nyomtatják ki, mivel a bizottság ülései zártak. Más bizottságban csak akkor készül gyorsírói felvétel, ha a tárgy fontosságánál fogva, pl. a választójogi javaslatnál azt kivételesen elrendelik ; s a mentelmi bizottság is szószerinti felvételt készített fontos ügyekben, főként a tanúkihallgatásokról. A többi bizottsági tárgyalásról, beleértve a költségvetést is, vagy semmiféle vagy csak kivonatos tudósítás készül. Sok esetben nem is rendelnek ki országgyűlési gyorsírót, hanem a félhivatalos Magyar Távirati Iroda munkatársa vagy az előadó maga készíti el a néha 100 sorig is terjedő hivatalos tudósítást a sajtó számára. A Ház részére ennek nem marad nyoma.

A bizottsági munka súlyának növelését szolgálhatná, ha azokról a bizottsági ülésekről, amelyeken érdemleges vita van, a Ház és tagjai részére napló készülne. A további tárgyalásnál, sőt más javaslatokkal kapcsolatban

is sokszor hivatkoznak a bizottságban elhangzott kijelentésekre és nem indokolt, hogy a Ház tisztán a parlamenten kívül álló félhivatalos könyvomas tudósításaira legyen utalva. A helyes gyakorlat könnyen megtalálná a célszerű középutat abban, mely bizottsági üléseken történnek érdembeli nyilatkozatok s ezeken megfelelő gyorsírói feljegyzés készülhetne a Ház részére. A sajtó számára rendszerint bőven elegendő az a tudósítás, amelyet az előadó támogatásával a félhivatalos könyvomas lát el. Ha pedig egy miniszteri beszédre teljes terjedelmében van szükség, azt a gyorsiroda épp-úgy átadhatná, mint a képviselőházi üléseken.

Az országgyűlés tökéletes működésének összes elemeit természetesen nem ölelhetjük fel a maguk teljességében. De a fent javasolt módosítások közt nincs egy se, mely ne emelhetné az országgyűlés tekintélyét azzal, hogy munkáját életszerűbbé és eredményesebbé tenné a mai cselekvést követelő időkben.

NŐSZ GYULA

AZ ELSŐ MAGYAR IPARMŰVÉSZKONGRESSZUS

MAGYAR MŰVÉSZVILÁGNAK nagy eseménye volt a múlt év november havában Budapesten tartott első országos magyar iparművész-kongresszus, amelyen hosszú és küzdelmes évek folyamán feltorlódott problémákat, szak- és művészeti vegetatív kérdéseket vitattak meg a felszólalók.

A fejlődés körvonalait közel egy évtizede élesen visszatükrözte a rohamosan fejlődő magyarországi iparművészet az első iparművész-találkozón. Bár az őszi hónapok történelmi légköre nem kedvezett a felette nehéz és fáradságos munkának, mégis a lelkesedés, a hit és a művészi szakkérdéseken keresztül kibontakozó meggyőződés töretlen maradt a kongresszus bezárásáig. Nagy szó ez az iparművészet közismerten „szabad” életében, ahol az utóbbi dekonjunkturális időket tekintve igen sok alkalom nyílik az elkeseredésre.

Mindenkor a különösség ízén hat, ha a művésztől számon kérik eredményeit, még eredetibb kísérlet, ha a művészt arra szólítják fel, hogy munkaköre lehetőségeiről, az eljövendő feladatokról és a felmerült nagy kérdésekről nyilatkozzék, amelyeket minden időben magával hoz, kitermel a művészi fejlődés. A magyar iparművészet különböző fejlődési fokokon keresztül ért el arra az esztétikai magaslatra, hogy a honi művészetek többi ágával egyenlő fajsúlyú helyet töltsön be. Nem lesz érdektelen néhány vonással felvázolnunk a fejlődés egyes mozzanatait.

Kezdetben volt a népi kultusz. A művész, ez esetben az iparművész fokozott érdeklődéssel fordult a népi sajátságok, ősi motívumok, faragások, dekoratív jelenségek felé, mindezekből összevetni véli azt a nehezen határolható fogalmat, amit népi művészetnek nevezünk. A népi kultusz természetesen nem elégszik meg a művész meglátásaival, ezeken túlmenően rendezi a jelenségeket, közvetve uniformizál: alkalmazza a díszítések, formák, rajzok túlzott naivitását, színbeli bizarrságát és sok ehhez hasonló gyári jellegű vonást, sablonszerűséget, amelytől minden iparművész mint alkotó idegenkedik, érthetően ellentmondva tömegbeállítottságuknak. Innen származik a túlhajtott népi kultusz és az iparművész közötti ellentét, amely a fejlődés újabb fázisához vezetett. Az új fejlődési fokon a művész leleménye határozza meg az iparművészeti tárgy, alkotás jellegét, formáját, színezetét, sajátos tónusát. Az iparművész nem másolója többé a népi értékállománynak, hanem az őserőtől duzzadó népi művészet eredményeit a saját formai és esztétikai képzettségén, kifinomultságán keresztül leszűrve, egyéni művészetet ad, amelyben a tudatos népi ősiség motívumai uralkodnak.

Ennek a formai fejlődésnek magaslatán a művész önmaga értékeit megfigyelő, öntudatos kutató lesz, akit a rendkívüli jelenségek érdekelnek. Ezek érdekében felkutatja a népi művészet legmélyebb gyökerét, behatol a népi Ízlés eddig fel nem derített mélységébe, hogy onnan az ember-

vagy tárgyábrázolásnak meglepően új és mégis eredeti, jellegzetes formáit hozza napfényre.

A magyar iparművészet napjainkban ennek a harmadik fejlődési foknak állapotába ugrott. A művészi öntudat kétségtelen jeleit mutatják a népi kultúra szerény művelői, kik nemcsak a tárgykörükkel kapcsolatos összes népi- és tájművészeti szempontokat tartják szem előtt, hanem éppen olyan következetes rendszerezéssel fordulnak a magyar művészet, illetve iparművészet kibontakozásának útjában álló akadályok felé, hogy azok elhárításával új utakat tárhassanak és bekövetkezhessék a magyar alkotó iparművészet sokat emlegetett „férfikora” és hazai iparművészetünk újjászületése.

E magasabbrendű művészeti felfogás jegyében zajlott le az Országos Magyar Iparművészeti Társulat és a Magyar Iparművészek Országos Egyesülete közös előkészítésében és rendezésében az első országos jellegű iparművész-találkozó. 1928 óta ez az első ily irányú nemzeti művészeti megmozdulás s míg 1928-ban formai szempontok és a népi kultúra számtalan formában jelentkező kérdései foglalkoztatták az összegyűlt iparművészeket, tíz év múltán a most már jelentőség tekintetében is kongresszusnak nevezhető iparművész-összejövetelen a hazai iparművészek tisztázták mindazokat a feladatokat, melyek a nemzeti magyar iparművészet sorsát formai, szellemi, szociális és szervezeti szempontokból eldöntik.

Az előadók és más felszólalók nagy része keretet sürgetett a fejlődő iparművészet munkásai számára. Az iparművészek részére valóban eszményi megoldás lenne az iparművész-kataszter vagy kamara, mely létlehetőségeken keresztül jogi védelmet is biztosítana a sok tekintetben igen kiszolgáltatott iparművészeknek. A szerzői jog kérdése is állandóan visszatérő probléma, ugyanis az eddigi jogi meghatározások több tekintetben helyesbítésre szorulnak, mivel a szerzői jogra vonatkozó törvényszakasz az iparművészek szempontjait csak felszínesen érinti.

Egészen új munkaterülete az iparművészeknek az építészeti tervezés, melyben máris igen jelentős eredményeket értek el. Az építőiparművészek ma már nemcsak belső berendezők, bútór- és interiőrtervezők vagy szaknyelven részlettervezők, hanem elgondolásaik az épület egységére, művészi formájára és konstruktivitásuk mellett architektonikusabbá, stabilá és tökéletesebbé tételére is döntően hatnak. Tehát az épülettervezés széttekintő és sokoldalú figyelmet igénylő munkájából éppen nem rekeszthető ki az építőiparművész. Ezen a ponton azonban igen nagy nehézségeket okoz az építészet hivatottan művészi irányú művelőinél a művészeti és esztétikai szempontoktól mereven elzárkózó, — nem ritkán irtózó — magasabb szerkezeti etikába beilleszkedni nem tudó kismester, pallér, akinek tanulatlansága, elmaradottsága igen sok esetben az épület általános jellegén is megmutatkozik.

Az iparművész-kongresszus legérdekesebb felszólalásai közé tartozott az állami önállósítási mozgalmak iparművészeti vonatkozása, azaz hogyan válhat a védtelen művészből az önállóság magaslatára emelkedő védett alkotóművész. Ezzel kapcsolatban sokan sürgették az iparművészet állami támogatásának megvalósítását a képzőművészet terén bevált eljáráshoz hasonlóan.

A művészi reálpolitika szükséges voltáról sem feledkeztek meg az előadók. A művészeti siker együttjárója legyen az üzleti eredmény is, mert az üzletileg jól megszervezett kiállítások nemcsak színvonalat jelentenek, hanem a kiállítások szaporításán keresztül az eladások számának növekedését is eredményezik. Az iparművészet érdekei nincsenek megvédve a nyomdaiiparban, állapítja meg egyöntetűen a kongresszus, de éppen úgy

meg kell védeni az egyházi művészet terén is az iparművész-érdekeket, hiszen itt a templomok, kápolnák, temetők stb. óriási lehetőségeket nyújtanak.

Jellemző a művészi fair play jelenlétére, hogy a kongresszuson résztvevő iparművészek részletes tervezetet dolgoztak ki az időnként megrendezett tervpályázatok mai rendszerének reformjáról. Erről a pályázati rendszerről különben igen élesen nyilatkozik a Magyar Iparművészek Országos Egyesületének hivatalos közlönye, az „Iparművész“.

„A mai rendszer generációk hitét és ambícióját rombolta le. A pályázat pedig legeszményibb eszköze lehetne új tehetségek életrehívásának és a kiválóság, tudás érvényesülésének. Nem elég a kiírók érdekét biztosítani, legalább olyan fontos a pályázók érdekeinek védelme. Sürgősen meg kell szüntetni a titkosság kijátszását, az összeköttetések felhasználásának legkisebb lehetőségét is“, állapítja meg a szaklap művészeti kritikusa. Az iparművészekben éppen oly erővel élnek nagy elgondolások, mint a képzőművészet művelőiben.

A felszólalók igen nagy része lelkesen megéljenezte az új Iparművészeti Palota építésének tervét, amely egy állandó kiállítási csarnok célját szolgálná. A Lechner Ödön által épített Iparművészeti Múzeumban az iparművészet régi termékei, alkotásai, mint muzeális értékek vannak összegyűjtve, s így az élő művészet számára hozzáférhetetlen.

A fénnyel szemben nem felejtkeztek meg az árnyékról sem a kongresszuson. A legtöbb felszólaló sürgette a szegénységben elkallódó fiatal magyar tehetségek érdekében a széleskörű tandíjmentességet, nyári tanulmányutakat, ösztöndíjakat, népkutató alapítványokat és a többi ide tartozó, e tárgykörrrel közvetlen kapcsolatba hozható intézményeket, illetőleg ezek keretén belül egy tanulmányozó csoport mielőbbi felállítását. Nem érdektelen, hogy a magasabb szellemi irányításra szolgáló Iparművészeti Szakkönyvtárak egységesítésével szintén behatóan foglalkozott a kongresszus, mely úton a művészek rendelkezésére egy nemzetközi viszonylatban is jelentős szakkönyvtár állna fontosabb szak- és művészeti kérdéseikben.

Az ipari oktatás legmúltóbb képviselői kétségkívül az iparművészek. Az Országos M. Kir. Iparművészeti Iskola szerzett jogai és magasan álló pedagógiája után főiskolai jelleget és minősítést érdemel, az okleveles iparművész pedig az iparművészeti iskolán, iparrajziskolán, szakiskolákban, ipari középfokú iskolákban és a tanoncoktatás terén, mint szaktanár elsőbbségi jogokat kellene hogy élvezzen.

A rohamlépésekkel haladó magyar textilművészettel kapcsolatban a reprezentatív magyar ruhák kérdésével többen foglalkoztak. Beállították egy szélesebb réteg öltözködési irányába a régi magyar viseletét úgy, hogy a modern nyugati idők múltával nemzetivé alakulhasson. És itt arra a közös megállapodásra jutottak, amelyre illetékes körök és tényezők figyelmét fokozottabban fel kell hívnunk, nevezetesen: „Nemcsak a reprezentációs díszmagyar öltözeteknek, hanem a dolgozó és középosztálybeli nő és férfi polgári, korszerű és magyar divatjának a megteremtéséről is gondoskodni kell, mégpedig egy rendszeres és évenként legalább kétszer megismétlődő ruhatervpályázat megszervezésével, illetőleg ezek állandósítása mellett szélesebb rétegek bekapcsolódásával. Mindezeket természetesen csak hivatott iparművészekkel végezhetnék“.

Az eddig felsorakoztatott sérelmek, panaszok a szétszórtan, szervezetlen káoszban élők közös eszmei mederbe jutását jelentik. Remények és kilátások vannak arra, hogy a hangoztatott kérdések eredményesek is lesznek és ha nem is teljesen, de a legfőbb kérdésekben megoldást nyernek.

Az is kétségen felül áll, hogy a kívánságok és kérdések megfogalmazásával a kongresszus igen nagy hatást gyakorolt a közvéleményre. A sajtó, mint ezt már említettük, a felvidéki események erős híryanaga ellenére is felismerte a kongresszus országos jelentőségét.

Az általánosságban és röviden ismertetett felszólalások az iparművészet átfogó problémáiról, az iparművész és a magyar társadalom viszonyáról világosabb képet adnak. A száműzetés időszaka elmúlt, a művészeti egyenjogúsítás nagykesőn bár, de elkövetkezett. Az iparművész a lezajlott kongresszus mérlegén a magyar művész társadalom egyenértékű tagja lett, nemcsak független alkotó művész, hanem a népi kultúrát az öncélú művészettel áthidaló sajátos magyar alkotó, kinek küldetése a magyar művészet népi irányú kibontakozásában fontos jelentőségű.

A kongresszussal kapcsolatos Iparművészeti Tárlat hatalmas arányaival, amerikai rendszerű installációs felépítésével és az anyag kvalitatív részén át elének táruló esztétikai értékén keresztül meglepő eredményeket adott, amelyek a magyar népi motívumok, az Ötvösművészet, szobrászat, kerámia és házi művészet megújulását jelentik. Nemcsak a kiállított anyag sokszerűsége, hanem a természetes frissességű formák népi értelmű leegyszerűsítése, keresetlensége, az életerős színek hegemoniája a magyar népi szellem teljes bevonulását jelentik iparművészetünkbe.

A műterem falai kitárultak és magukba foglalják a magyar népiség századok óta rejtegetett egyszerűen nemes hagyományait, plasztikus eredetiségét. A különleges megvilágítású vemisszázs élménye minden hasonló jellegű seregszemlén felülemelkedik, mert ez a seregszemle több, mint a sikeresen fejlődő magyar iparművészetünk bemutatkozása. Jelentése a gyökeres népi művészetben megújuló magyar iparművészetnek, mely újszerű kísérletével utat mutat a rejtett népi erők feltárása felé. A jogait védő, kötelességeit ismerő, művészi feladatait meghatározó iparművészek eljutottak a legfiatalabb magyar művészet férfikorához. Nem kétséges, hogy a világviszonylatban is elsőrendű alkotásaik utat találnak ahhoz az elismeréshez, amely eddigi önzetlen munkájuk legméltóbb eredménye lesz. A reprezentatív külföldi kiállítások, legutóbb a párizsi és newyorki világkiállítások minden magyarzatnál ékebben igazolják a magyar iparművészet közeli kivirágzását!

KEREKES ISTVÁN

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Lengyelország és az európai válság — Anglia Franciaország és a müncheni politika kudarca — Anglia garantálja a délkeleteurópai államok függetlenségét — Francia győzelme és a tengelyállamok — Olaszország igényei — Az olasz és lengyel politika összefüggései s a német és lengyel viszony; Beck londoni tárgyalásai — Olaszország Albániában; a balkáni kérdés — Jugoszlávia és Olaszország — Anglia előkészületei; az angol-amerikai-orosz viszony; Rooseveltt üzenete; Magyarország kilépése a Népszövetségből a magyar államférfiak Rómában

CSEHORSZÁG ÉS MORVAORSZÁG német protektorátus alá helyezése véglegesen és meglepetésszerűen megváltoztatta Európa 1919-ben létrehozott rendjét, sőt közelről érintett olyan alapelveket is, melyeket eddig az európai külpolitika nyugaton kötelezőknek ismert el a maga számára. Midőn Anglia és Franciaország tiltakoztak Csehország annexiója ellen, ezt már nem is annyira a veszett cseh ügy érdekében tették, mint az általuk képviselt elvek védelmében. Német és olasz részről erre az új külpolitikai és hatalmi elvek kidomborításával, a német és olasz népnek az életre és a számukra nyíló életterek igényének hangoztatásával válaszoltak. A nyugati hatalmak tiltakozásuk jeléül visszahívták berlini nagyköveteiket és nyomban a cseh annexió után izgatott tárgyalások kezdődtek, melyekben igen nagy szerep jutott a Szovjetnek, de még inkább Lengyelországnak, melynek jelentősége most igen megnövekedett. Németországban egyre feltűnőbben hangoztatták a danzigi kérdés, valamint a korridor-kérdés megoldásának fontosságát s ha Lengyelország az eddig fennállott békés és barátságos lengyel-német viszony szellemében a danzigi kérdéssel kapcsolatban hajlandónak mutatkozik is belebocsátkozni bizonyos tárgyalásokba, bizonytalannal nem fogadhatja közömbösen, hogy a németek a korridoron át éppen olyan hatalmas hadi utakat építsenek, mint amilyenek keresztül fogják hálózni a Németbirodalomba visszakebelezett Csehországot. A német kérdés tekintetében máris szembevetődik a különbség, ahogy a cseh és ahogy a lengyel nemzeti társadalom az eseményekre reagál; a csehek igyekeznek átalakulni történetük most kezdődő új korszakának igényei szerint és hagyományos realizmusukkal, melyből nem egyszer hiányzik minden méltóság és erkölcsi bátorság, igyekeznek nemzeti létüket az új viszonyok között biztosítani; a lengyelek viszont fokozott fegyverkezéssel és készenléttel, szabadságuk, területük és nemzetiségük fokozottabb őrzésével válaszolnak az európai helyzet alakulására. Mialatt Csehország német penetrálása óriási léptekkel halad előre és Prágában Neurath volt német külügyminiszter vezetésével a német protektorátus teljesen berendezkedik, — jellemző szimbólum: a protektorátus székhelye a híres és szép Czeminpalota barokk épülete, a csehszlovák külügyminisztérium eddigi székhelye — addig Lengyelország jelentősége egyre jobban fokozódik az európai külpolitikában. A nyugati hatalmak számítanak a Szovjet bekapcsolására egy általános konfliktus esetén; viszont ezt Lengyelország korántsem látja szívesen. Lengyelország most újra mintha ottan állana története régi nagy dilemmája, a német és orosz veszedelem között a maga korántsem biztos természeti határaival. Ha a német részről újabban sokat emlegetett ukrán kérdésben egyértelmű és azonos is a lengyel és az orosz álláspont és ha ilyen rokonság figyelhető meg bizonyos német vonatkozásokban is, azt már korántsem szeretné Lengyelország, ha az újonnan alakuló európai

szövetségi rendszer értelmében orosz csapatok lépnének területére egy nyugati akció első fázisaként. Növeli Lengyelország fontosságát, hogy a német és orosz problematikába belekapcsolódnak a nyugati hatalmak és míg egyfelől garantálni akarják Lengyelország függetlenségét és területi állagát, másfelől viszont tompítani és szelídíteni igyekeznek a lengyel-orosz vonatkozásokat. Ugyanez a német-orosz probléma érdekli most a kisebb balti államokat is s ugyanennek kihatása érezhető már skandináv vonatkozásokban is. Különösen azóta, hogy rögtön a cseh annexió után Németország megszerezte magának Litvániától Memelt, elvágván ezzel Litvániát a tengertől. Ezzel a lépéssel új stádiumba jutott a lengyel-litván viszony is; mert hiszen Lengyelországnak azért volt szüksége a litvánokkal való kiegyezésre, hogy a litván tengeri kijáró által semlegesítse némileg a korridor és Danzig nehézségeit. Viszont pozitívumot jelent Lengyelország számára az a tény, hogy Magyarország kárpátaljai bevonulásával legalább egy ponton helyreállott a Kárpátok hegyfalára támaszkodó szilárd lengyel-magyar határ; ezt a pozitívumot lengyel szempontból azonban némileg befolyásolja, hogy Szlovákia nyugati részén német katonaság áll és hogy a Magyarországnak szánt Szlovákia német befolyás alá került. Lengyelországnak tehát most dél felől is számolnia kell a német problémával.

A csehországi német annexió meggyorsította és kiélezte az európai külpolitika fejlődésütemét; sőt az európai alakulásokra most már nem közönséges befolyást gyakorol Amerika, illetőleg a Szovjet. Franciaországban Daladier kormánya a nemzeti önvédelem érdekében az év végéig diktatori felhatalmazást kapott és Angliában is kialakult az a nemzeti egység, melyet egyfelől Chamberlain halogató és jóhiszeműen enyhülésre számító politikája, másfelől meg Churchill és Edén csoportjának éles magatartása akadályozott; az események most mintha Edén nézeteit erősítették volna meg. Chamberlain egyik beszédében szintén rendkívül élesen elítélte a német közép-európai politikát és bejelentette Anglia teljes érdekelttségét a közép- és délkelet-európai ügyekben. Ha az angol általános védkötelezettség bevezetésére ezúttal sem került sor, mégis megállapítható az angol politika állandó készenléte, ami Halifax lord külügyminiszternek Chamberlainnál jóval élesebb megnyilatkozásaiból is jól látható. Anglia fájdalommal látja, hogy a legutóbbi események teljesen szétrombolták a müncheni politikát, melyhez pedig Anglia jóhiszeműen csatlakozott. A csehországi annexió által előidézett válság jelei egyelőre gazdasági téren a legélesebbek és mintha a nyugati hatalmak kísérletet tennének Németország gazdasági bojkottálására, amely helyzet amerikai-német viszonylatban már hosszabb ideje fennáll. A németeknek a nyugati hatalmak által feltételezett európai egyeduralmi törekvése így élesíti fel az együttes biztonság rendszerét s Anglia garantálni igyekszik számos közép-európai állam függetlenségét, avagy területi állagát. Legelőbb is a közvetlenül érintett Lengyelország került szóba. Német részről már eleve hangoztatták egy ilyen bekerítési politika veszélyességét és újra kiemelték azt, hogy a „plutokrata” nyugati nemzetek el akarják nyomni a szegényebb autoritatív államokat. Lebrun elnök fényes londoni látogatása alatt az angol és francia államférfiak már komolyan fontolóra vették az együttes biztonság rendszerét és még jobban megerősítették az angol-francia szolidaritást, melyhez Amerika és a domíniumok is csatlakoznak. A helyzetet ebben az időben még bonyolították azok a hírek is, melyek Németország és Románia viszonyáról szóltak. Anglia különös súlyt helyez arra, hogy a nem közönséges nyersanyagforrásokkal rendelkező Románia befolyásolatlansága garantáltasság; viszont a Szovjetre számító nyugati hatalmak és Románia viszonylataiban ismét ott van ugyanaz a nehézség, mely fennáll Lengyelország és a Szovjet viszonyában. Közben német

résről is nem közönséges törekvések történtek Románia felé s végül is aláíratott egy német-román kereskedelmi szerződés, mely szerint Németország rendelkezésére bocsátja Romániának a maga gazdaságpolitikai tapasztalatait. Nem sokkal utóbb viszont Románia Franciaországgal is szerződött petróleuma dolgában. Angliát és Franciaországot igen aggasztják azok a híresztelések, melyek szerint Németországnak komoly szándékai volnának a Balkánon ; a lengyel és a román probléma így összefügg egymással. A Balkán felé feltételezett német törekvések párhuzamosak a balkáni olasz törekvésekkel is, melyek ugyan nem közömbösek a Balkán-szövetség által körülzárt Bulgária előtt, de annál kellemetlenebbek Görögország és még inkább az olaszokkal hagyományosan rossz viszonyban élő Törökország számára, így tehát Törökország nagy érdeklődést tanúsít a nyugati hatalmak törekvései iránt. Törökország kulcshelyzete némileg hasonlatos a kelet-nyugati út között fekvő Lengyelországhoz, csak hogy itt ez a kulcshelyzet észak-déli vonatkozású. Törökország, mivel a német és olasz törekvések módfelett érdeklik és mivel hagyományos barátság köti Oroszországhoz, melyet még Kemal alapozott meg, késznek mutatkozik arra, hogy a tengerszorosokat megnyissa egyfelől a Románia függetlensége védelmére siető angol hajók, másfelől a földközítengeri bonyodalmakba netán beavatkozandó orosz flotta előtt. Mindez természetesen nem érintheti közömbösen Olaszországot, mely változatlan eréllyel hangoztatja a maga földközítengeri életigényeit Franciaországgal és Angliával szemben. Olaszország földközítengeri helyzetét különben nagy mértékben erősítette az a körülmény, hogy március végén Franco tábornok csapatai jelentős olasz erők és német technikai segítség támogatásával elfoglalták Madridot. Spanyolország csatlakozott a komintern-ellenes szövetséghez, melynek jelentősége inkább Angliának szól, mint Oroszországnak. A tengelyhatalmak most a déli és nyugati tengerek küszöbén álló Spanyolországot éppen olyan erős angolelleses várrá akarják kiépíteni, mint az újkor kezdetén volt. Spanyolország stratégiai helyzete így nem közömbös Anglia számára és úgy látszik, hogy a tengelyhatalmak szilárd állásfoglalása nem is adhat módot Franconak a választásra köztük és Anglia között; sőt az új Spanyolország nagy eréllyel készül hangoztatni Gibraltárra vonatkozó igényeit ugyanakkor, mikor általa Franciaország bekerítése teljessé lett.

A keleti és nyugati kérdések ezen összefüggéseit igyekezett tisztázni Mussolini március végén tartott nagy beszéde, mely újra bebizonyította a kétkedők előtt a berlin-római tengely szilárdságát, ami különben Mussolini és Göring áprilisi tárgyalásain is megnyilatkozott, mikor már arról is beszéltek, hogy az egyesült olasz-német erők főparancsnokságát Göring marsall vállalja, aki ismételten hitet tett a német-olasz szolidaritás mellett. Erre mutat az a német érdeklődés, ahogy a Birodalom a francia-olasz határokat és az afrikai olasz területek kérdését figyelemmel tartja. Németország mindenben osztja Olaszországnak Tuniszra, Dzsibutira és a Szezei-csatornára vonatkozó követeléseit. A márciusi középeurópai válságban Olaszország lábhoz tett fegyverrel várt és mialatt Németország újabb óriási nyereségekre tett szert, Olaszországnak a maga sajátos helyzetében egyelőre csupán igényeinek hangoztatása maradt. Londonban ezalatt abban reménykedtek, hogy Olaszország közbejöttével bizonyos enyhülés áll majd be és e feltételezésekre módot adott az is, hogy az április elején Londonban tárgyaló Beck lengyel külügyminiszter és Olaszország szíves kapcsolatai székében ismeretesek voltak. Ha Olaszország maga is minduntalan hangoztatta a tengelyállamok bekerítésére irányuló törekvések veszélyes voltát, ez eddig nem érintette a szíves lengyel-olasz vonatkozásokat. A berlin-római tengely mellett e vonatkozásban mintegy számolni lehetett egy külön észak-déli olasz kül-

politikai orientációval, melynek Lengyelország, Magyarország, Jugoszlávia és Olaszország a részesei; természetesen Olaszország ezen barátságait mindenkor igyekezett a tengelypolitikával sikerrel megegyeztetni.

Április elején Londonba érkezett Beck lengyel külügyminiszter és német részről a német-lengyel jó viszony hangoztatása mellett kiemelték, hogy bármilyen vonatkozású lengyel-angol megegyezés egyszerre semmivé tenné a német-lengyel megegyezést és egyszerre felszínre hozná a vitás lengyel-német kérdéseket; utaltak egyben arra is, hogy az angol-lengyel jó viszony magával hozna egy intenzívebb orosz-lengyel kapcsolatot. Lengyelországot viszont megnemtámadási szerződés fűzi Németországhoz és Lengyelország aligha áldozná fel a Németországgal ápolt jó viszonyt. Viszont az utóbbi időben ez a jó viszony némi árnyékot kapott nemcsak a danzigi kérdés, de a lengyel társadalom érthető idegessége, valamint a keleti német szándékokról szóló feltételezések miatt is. A németek újra emlegetni kezdték a korridor német kisebbségeit és sok szó esett a lengyel nemzetiségű, de lutheránus hitű mazurokról és kasubokról is, akiket a németek akár csak a sziléziai wasserpolákokat és a memeli lutheránus litvánokat a magukénak tekintenek. A német-lengyel kapcsolat mellett Lengyelországot katonai szerződés fűzi Franciaországhoz is és ez támadás esetén kötelez. Mivel Lengyelország ragaszkodik a szerződésekben vállalt kölcsönös kötelezettségekhez, semlegességi álláspontja érthető és természetes; de e mellett mindenre felkészülve várja az eseményeket a maga megfigyelő álláspontján. Mialatt az angol és a francia vezérkar között komoly megbeszélések folytak és az angol belpolitikában növekvő nyugtalanság lett úrrá, Anglia az európai helyzettől indítatva, biztosítékot nyújtott Lengyelországnak függetlensége ellen irányuló támadás esetére; a francia álláspont egyezik az angollal és teljesen Lengyelországra bízta, mint értelmetlen a függetlensége elleni fenyegetést. A segítség akkor hatályos, hogyha Lengyelország ellenállást tanúsít. Beck lengyel külügyminiszter londoni tanácskozásai is ebben a szellemben folytak és megállapítható volt, hogy a lengyel külpolitika minden tekintetben megőrizte a maga függetlenségét és akciószabadságát. Rövidesen hasonló biztosítékot kapott Románia is. A lengyel külügyminiszter londoni tárgyalásain igen fontos szerepet játszott a magyar-román viszony kérdése is. Románia aggodalommal figyelte az elmúlt időszakban a határain lejátszódó eseményeket és Magyarország bizonyos óvatossági rendszabályai kapcsolatba hozattak a román gazdasági élet alapját alkotó nyersolajra irányuló német szándékokkal. Angliában tisztában voltak e mellett azzal is, hogy Magyarországnak igen jogos törekvései vannak Romániával szemben. Az angol diplomácia elismerte ezeket a magyar igényeket és híre kelt, hogy addig nem lehet garantálni Románia határait, amíg a Magyarországgal szemben fennálló vitás kérdések nem rendeztetnek. A román függetlenség garantálása nem is történt magyar és területi vonatkozásban; ennek jelentősége elsősorban német vonatkozásban van. Nem sokkal utóbb gróf Csáky István magyar külügyminiszter kijelentette, hogy Magyarország tiszteletben szándékszik tartani Románia határait; viszont a vitás kérdések rendezésére kisebbségi szerződést ajánlott. Európai felfogás szerint ez a nyilatkozat megfelelt a lengyel-román viszony szükségleteinek és nyilvánvalóan megerősíti a keleteurópai államok helyzetét. Figyelemreméltó itt az is, hogy a magyar külügyminiszter nyilatkozata megfelelt a szíves lengyel-magyar viszony külön követelményeinek is. Német részről ugyanekkor egyre jobban hangoztatják Magyarországnak Romániára vonatkozó igényeit, ami nyilvánvaló következménye az elhidegülő román-német kapcsolatoknak, melyeken a gazdasági szerződés sem lendíthetett, hiszen Románia hamar átállott a nyugati államok frontjához. A lengyel-román kapcsolat viszont bizonyos

hasznos szolgálatokat tesz majd a magyar-román viszonylatok rendezése terén.

A középeurópai és a nyugati politika változásai között Hitlernek április elején tartott nagy beszédén kívül, midőn Németország jogait és igényeit hangoztatta a bekerítő politika ellen és hevesen és elítélően szólt a plutokrata államok politikájáról, különös érdekességgel emelkedik ki Olaszország balkáni politikája. Április elején híre járt, hogy Olaszország újabb és szorosabb szerződést köt Albániával. A londoni albán követség el nem mulasztotta erről az angol kormányt értesíteni és már ekkor utalások történtek arra, hogy e szerződés az albán függetlenség állagát érintené. Majd nagypénteken Olaszország meglepetésszerűen megszállotta Albániát; Zog király és Apponyi Geraldine királyné, újszülött gyermekével Görögországba menekült. Majd az olasz kormány nyilvánosságra hozta a megszállás okait: Zog király kérte Olaszország segítségét és közben viszályt akart szítani az olaszok és a jugoszlávok között; Zog király középkori zsarnok volt és kiuzsorázta népét; a magyar származású albán királyné francia mostohaapja aljas cselszövényeket folytatott Olaszország ellen stb. Angliában és Nyugat-Európában meglepetést keltett Albánia megszállása, mert hiszen ezt az országot igen szoros barátság fűzte Olaszországhoz és királya éppen az olasz érdekek képviselője volt. Így érthető, hogy az olasz magyarázatot azzal a székszissel fogadták, mellyel Amerika és Anglia újabban viseltetik a tengelyállamok általa sajátos módon meg nem értett szándékai és külpolitikája iránti. Olasz jelentések szerint az albán lakosság örömmel és lelkesedéssel fogadta a felszabadító olasz csapatokat. Majd pedig összeült az albán nemzetgyűlés és önkéntes lelkesedéssel kimondotta az Olaszországhoz való csatlakozást és felajánlotta Viktor Emánuel császár és királynak az albán koronát. Nyugat-Európában nem hatott éppen megnyugtatóan az albán nép lelkesedése, mellyel az Olaszországhoz való csatlakozás önkéntes ténye fogadtatott, mert most már elsősorban saját biztonságukra gondoltak. Angliában élénk volt a hajlam, hogy az olaszok szükségszerű albániai lépését úgy fogja fel, mint olyan törekvést, mely alkalmas a földközitengeri status quo megváltoztatására; viszont olasz részről kiemelték, hogy Albánia az Adriai-tenger mellett fekszik és így nem hozható kapcsolatba a Földközitengerrel. Így nem is került sor az angol-olasz egyezmény felbontására. Viszont annál erősebben hangot adtak elégedetlenségüknek az angol politikusok valamennyien és angol hadihajók jelentek meg Korfu szigeténél, ahonnan már láthatók az albán hegyek. Olaszország hangoztatja, hogy lépése az albán nép érdekében és Albánia kiaknázása kedvéért történt; viszont valamennyi balkáni országot mozgásba hozta Olaszország hirtelen közelsége. Itt nem szólnunk most az olasz ügyek iránt a maga földközitengeri partjai miatt érzékeny Törökországról, illetve Romániáról; az olasz lépés legerősebben Görögországot érintette, mely részleges mozgósítással felelt, de aztán annál szívesebben fogadta az olasz megnyugtatót. Olasz vonatkozásban ugyanilyen nyugtalanság támadt Portugáliában is a spanyol-portugál határon állomásozó olasz csapatok miatt, melyek jelentősége a Portugáliában érdekelt Anglia szempontjából sem közömbös; az olasz kormányzat minden esetben igyekezett lojálisán és készségesen elosztatni a félreértéseket. Anglia viszont sietett garanciáját Görögországra is kiterjeszteni. A Balkán-szövetség természetsszerű idegességgel fogadta a balkáni olasz térfoglalást. Viszont Bulgária helyzete teljesen megfordult; mintha konkrét stádiumba léptek volna újra a Dobrudzsára vonatkozó bolgár igények és maga a Bulgáriával szemben nem egyszer aggodalmas Törökország is ajánlotta Romániának a bolgár kérdés tisztázását. Ahogy Németországgal kapcsolatban sokat beszélnek az ukrán állam felállításáról, úgy beszélnek most igen sokat a

balkáni politika köreiben egy új macedón államról, melynek szándékait Olaszországnak tulajdonítják; ez az új állam Bulgária, Görögország, Románia és Jugoszlávia macedónlakta vidékeiből létesülne és nyilvánvalóan kapcsolatban állana Bulgáriával, mely előtt szebb jövő körvonalai rajzolódnak ki a mostani balkáni változásokkal kapcsolatban. Az olasz lépés azonban Jugoszláviát érintette a legközvetlenebbül. Az albán okkupáció betetőzte Jugoszlávia körülkerítését s ha némely külpolitikai pletykák máris arról beszélnek, hogy Németország Ausztria jogán igényt emelne a szlovénlakta nyugati területekre és ha beszélnek a horvát kérdés német érdekeltségű megoldásáról is — a szlovák-német példa szerint, — akkor viszont ezen ellenőrizhetetlen hírekkel szemben a valóság az, hogy Olaszország igyekszik a kényes helyzetben lévő, bár igen nyugodtan viselkedő Jugoszláviát bevonni a maga Magyarországgal és Lengyelországgal kapcsolatos kombinációiba. Egyelőre és jelenleg tehát szó sincsen arról, mint bizonyos francia hangulatkeltések hirdetik, hogy Olaszország igényt emelne Dalmáciára. Nagyon figyelemreméltó, hogy a nyugati külpolitika most már egyáltalában nem számol Jugoszláviával, amely viszont igyekszik a kényes külpolitikai helyzetre való tekintettel a horvát kérdést mielőbb demokratikus irányban rendezni. Az olaszok albániai térfoglalása Jugoszlávia politikáját világosan odakötötte a tengelyhatalmak mellé és beleszorítottván az Adriai-tenger felső partjaira, a délszláv külpolitika számára nem is lehet más választás, mint amelyet Olaszország vél inaugúrálni a Balkánon és Közép-Európában.

Április közepén újra kiéleződött az amúgyis végsőkig feszült európai helyzet. Ennek az újabb feszültségnek oka kettős. Egyfelől a német támogatással új erőre kapó földközítengeri olasz politika mellé odacsatlakozott a tengelyhatalmak oldalán Spanyolország is, mely Francia-Marokkó egy részére és Gibraltárra akar igényt emelni; ez viszont csak megerősíti a földközítengeri status quo védelmére irányuló francia-angol egyetértést. Másfelől pedig Roosevelttel amerikai elnök üzenete is igen hozzájárult ahhoz, hogy a tengelyhatalmak újra bekerítettnek érezzék magukat és kihívásnak vegyék az elnök közvetítő ajánlatát. Roosevelttel Hitlertől ünnepélyes garanciákat követelt arra nézve, hogy a környező európai országok függetlenségét nem éri veszedelem. Németországgal együtt Olaszország felháborodva utasította vissza az amerikai elnök professzorosnak és fennhéjázónak nevezett üzenetét. Emlékezteti Amerikát a maga imperialista politikájára és felhívja Amerikát arra, hogy alkalmazza magára nézve is a Monroe-elvet és ne avatkozzék Európa ügyeibe, ahogy viszont a tengelyhatalmak minden alkalommal kiemelik az európai önjogúság elvét. Amerikát különben eléggé idegesíti Japán magatartása és a németellenes amerikai álláspontra nyilván a németekkel szövetséget japánok is okot adtak ázsiai és csendesóceáni szándékaikkal. Viszont a német és a japán ügyekben való egyetértés készítette nyilván arra a Szovjetuniót, hogy Anglia mellett sietve köszönetét fejezze ki az amerikai elnök lépéséért. A kelet felé tekintő német külpolitika a Szovjetet is arra készíti, hogy kapcsolatot keressen a nyugati hatalmakhoz és Amerikához s csatlakozzék a németellenes bekerítő politikához.

Mialatt mindezen európai válságok és izgalmak történtek, Magyarország igyekezett megőrizni a maga független helyzetét és kezdeményező képességét. Erre mutat kilépésünk a Népszövetségből. Magyarország középeurópai kulcshelyzetének bizonyossága a magyar miniszterelnök és külügyminiszter római utazása, mely újra kidomborítja Magyarországot és Olaszország szoros barátságát és érdekközösségét.